

चादाबा

सप्टेंबर १९७१

यथा कंबुकपातेनोत्पत्त्यर्थः पतत्रपि
तथा त्वनार्यः पतति मृत्पिंडपतनम् यथा ॥ १ ॥

[बुद्धिमान् पुण्याधी माणसाचे पतन झाले तरी तो चेंडूसारखा जमिनीवर आपल्यावर वर उडवतो. पण शुद्ध माणसाचे पतन झाले की तो मातीच्या मोळासारखा जागजा जागी पडून राहतो.]

गज, भुजंग, विहंगम बंधनम्,
शशि, दिवाकरयोऽग्रहपीडनम्,
मलिमताम् अ बिलोक्य दरिद्रताम्
विधिरहो बलवानिति मे मतिः ॥ २ ॥

[हत्ती, साप अगर पक्षी पकडला जाणे, सूर्यचंद्रांना ग्रहण लागणे आणि बुद्धिसमाना दारिद्र्य भोगाचे लागणे ह्या गोष्टी पाहून प्रारब्ध किती बलवान असते, हे कळते.]

सृजति तावदसौवर्गुणाकरम्
पुरुषरत्नमलंकरणम् भुवः,
तदपि तदक्षणे भंगि करोति च
दहह कष्टमपंडितता विधेः ॥ ३ ॥

[पृथ्वीला विपुलित करणाऱ्या पुण्याची सृष्टि करून प्रारब्ध एका क्षणात त्याला नष्ट करते. असे प्रारब्ध किती कमी बुद्धीचे आहे !]

शारदा

विष्णूच्या मनात एकदा असा अहंकार
झाला की तोच सर्व सृष्टीचा चालन-
कर्ता आहे. एकदा तो त्याची पत्नी लक्ष्मी
हिला म्हणाला-"देवी" सर्व लोकपाल,
दिक्पाल माझ्या अवोन आहेत सर्व प्राण्यांचे
रक्षण मीच करतो. माझे भक्त कधी तुझ्या
मायाजाळ्यात सापडत नाहीत."

ते ऐकून लक्ष्मी म्हणाली-"हा सर्व
निव्वळ भ्रम आहे तुमचा. सर्व सृष्टीची
खरी अधिकारिणी आणि मूळ मीच आहे.
माझ्या रूपदरन कोणाचे थोरपण अगर
लहानपण अवलंबून आहे. माझी कृपा
ज्याच्यावर असेल त्याचाच सर्व आदर
करतात. पाहिजे तर मी म्हणते त्याची
खानी करून घ्यावी."

विष्णूने ते आव्हान स्वीकार केले आणि
दोघे मर्त्यलोकात योगी व योगिणींचा वेश
करून निघाले.

एका गावी एक वैष्णव भक्त वैश्य रहात
असे. त्या दिवशी सोसाट्याचा वाऱ सुकू
झाला. भयभय मारा पडू लागल्या आणि
त्याच्या पाठीमाठ मुसळधार पाऊस पडू
लागला. रस्त्यावर हिडणारांना तर कुड-
कुडत कोठे तरी निवाऱ्याला उभे रहावे
लागले. त्याप्रमाणे योगी वेश धारण करून
जालेला विष्णू कुडकुडत वैश्याच्या दारा-
समोर आला.

त्या वैश्य वैष्णवभक्ताने योग्याला घरात
बोलाविले आणि नम्रपणे म्हणाला-
"योगीश्वर! हे आपलेच घर आहे. आत
धावे आणि आपल्याला वाटेल त्या बोलीत
विश्राम करावा. मी सर्व घर आपणांला
दाखवून देतो."

त्या योग्याने त्या वैश्याबरोबर हिंडून
सर्व घर पाहिले. एका कोपऱ्यात एक
लहानशी कोठडी होती. ती दाखवून

श्री गोपाळ च. महाजन

म्हणाला-“मला ही खोली वाचवली. मी पेथे राहतो.”

“योगीश्वर! अहो या खोलीत आम्ही घरातली फालतू अडगळ ठेवली आहे. या अडगळीच्या खोलीत आपल्याला मी कसे ठेवू?” वैश्य म्हणाला.

“आम्ही योगी लोक, आम्हांला एकांत हवा.” योगी म्हणाला.

शेवटी नादलाजाने वैश्याने ती कोठडी रिकामी करवून देथे योग्याच्या उतरण्याची व्यवस्था करून दिली. योग्याने आत खोलीत गेल्यावर दाराला आवतून कडी लावून बसली. तेव्हा विष्णूच्या मनात सहज आले-“माझ्या भक्ताने मला आश्रय

कोणास ठाऊक? तिला कोण आश्रय देणार? तिला तकलेच हार मानावी लागेल.”

इतक्यात योगिणीच्या वेषात लक्ष्मी त्याच वैश्याच्या घरासमोर येऊन कुडकुडत उभी राहिली. वैश्य तिचे रूप लावण्य पाहून थक्केच झाला. बाहेर येऊन म्हणाला-“माते योगिणी! या भयंकर घंडीत तू बशी उघड्यावर कां फिरते आहेस? तुला हरकत नसेल तर माझ्या घरी थोडा वेळ विश्रांति घे!”

योगिणी घरात येऊन म्हणाली-“मला फार तहान लागली आहे.”

वैष्णव भक्त वैश्याने नोकराकरवी तिला पाणी मागवून दिले. ते पाणी योगिणीने आपल्या बोळीतून एक सोऱ्याचा रत्नखचित पेला काढून त्यात ओतले व सचं पाणी पिऊन पेला बाहेर फेंकून दिला व म्हणाली-“मला आणखी पाणी पाहिजे.”

वैश्य चकित होऊन विचारू लागला-“माते योगिणी! तू तो सोऱ्याचा पेला असा फेंकून कां दिलास?”

योगिणी म्हणाली-“आम्ही एकदां तोंड लावून ज्या पेल्याने पाणी पितो तो पेला पुन्हा तोंडाला लावीत नाही. आणखी पाणी मागवा.”

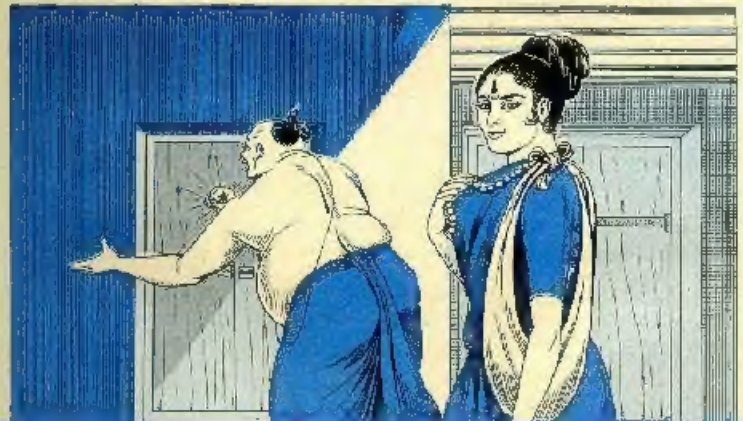
पाणी पिऊन आल्यावर फेंकून दिले.

ते सर्व पाहून वैश्याला परमावधीचे आश्चर्य वाटले. वैश्याची बायको तीनचार वर्षां पूर्वीच वारली होती. त्याने विचार केला की ही योगिणी आपल्याशी लग्न करून आपली बायको म्हणून रहायला तयार झाली तर किती बरे होईल? आणि तिला तो म्हणाला-“माते योगिणी! तुम्हे सर्व कपडे भिजून ओले विव झाले आहेत. कपडे बदलून जेवून घे आणि त्यानंतर पाहिजे तितका वेळ विश्रांती घे. हे घर आपलेच समज आणि या घरात तुला जी खोली आवडेल त्या खोलीत खुशाल पाहिजे तितके दिवस रहा.”

त्या वैश्याबरोबर योगिणीने त्याचे सर्व घर पाहिले. आणि योगी उतरला होता त्या कोठडीजवळ उभी राहून म्हणाली-“ही खोली पाहू कशी आहे ती! हीच माझ्या राहण्या लायक आहे.”

“वण माते योगिणी! ही खोली तुझ्या लायक नाही. या शिवाय या खोलीत थोड्याच वेळेपूर्वी एक योगी उतरला आहे. म्हणून तू दुसरी खोली पाहून घे.”

वण योगिणीने त्याच खोलीसाठी हट्ट धरला. म्हणून वैश्याने दाराची कडी बाहेरून बाजविली आणि म्हणाला-“योगिराज! आपण ही खोली रिकामी करून इस्पता खोलीत रहावे.”

“मी या वेळी योगासने करीत आहे. जागेवरून हलू शकत नाही. मी याच खोलीत राहणार.” योग्याने मातून उत्तर दिले.

बैश्याने योगिणीला दुसऱ्या खोलीत राहण्यास आग्रह केला. पण तिने त्याच खोलीत राहण्याचा हट्ट धरला. म्हणून बैश्याने पुन्हा दाराची कडी वाजविली आणि नम्रपणे दुसऱ्या खोलीत जायला योग्याला सांगितले. परंतु योग्याने त्या गोष्टीस साफ नकार दिला. तेव्हा बैश्याला राग आला. त्याने आपल्या नोकरांना बोलावून धक्के मारून दार उबडविले. आणि नोकरांना म्हणाला—“या योग्याला बाहेर काढा.”

Fullscreen 127 12 176

बाहेर काढू लागले पाहून योगिणी हसू लागली. गंतर ती बैश्याला म्हणाली—“तुम्ही जाऊन माझे जेवण वाढून घेऊन या.” बैश्य संपाककरात जाऊन योगिणीच्या जेवणाची तयारी करू लागला.

बैश्य निघून गेल्यावर योगिणी खोली-बाहेर आली आणि योग्याला म्हणाली—“पाहिलात माझा प्रताप? सर्व जगावर कोणाचा अधिकार आहे?”

विष्णूने काहीच उत्तर दिले नाही.

दोघे काही बोलल्याशिवाय कित्या कोणाच्या नजरेस पडल्याशिवाय घराबाहेर पडले आणि एका देवळात आले. ते विष्णूचेच देऊळ होते. एका राजाने ते बांधले होते. त्याच्या आशेप्रमाणे देऊळ ठरल्यावेळी उघडले जाई अगर बंद होई. ते देऊळ पाहून विष्णूला या देवळात लक्ष्मीची डाळ शिजणे शक्य नाही असे वाटले. या सिध्दाय रथा देशाचा राजा व प्रजा विष्णुभक्त होते. कोणी लक्ष्मीला कुळदैवत मानित नसे. म्हणून विष्णू लक्ष्मीला म्हणाला—“देवी! आपण येथेच काही दिवस राहालो तर कसे?”

“स्वामि! मी आपली वासी आहे! आपली इच्छाच माझी इच्छा पण येथे आपल्याला माझ्या पेक्षा जास्त मान मिळेल

माझाच आहे.” लक्ष्मी म्हणाली.

रोषांनी बैसल्यात आजून विश्राल केला. दुसऱ्या दिवशी पहाटे कुज्याने देवळात येऊन पुजा सुरू केली. वर्षांनाला भक्त मंडळी येऊ लागली. सर्वांनी विष्णूचे स्तोत्र म्हटले. एकानेदेखील लक्ष्मीचे नाव घेतले नाही. विष्णूला आनंद गगनात माचेनासे झाले.

ठीक दुपारच्या वेळी राजाच्या आज्ञे-प्रमाणे देऊळ बंद झाले.

विष्णू लक्ष्मीला बिडविण्यासाठी म्हणाला—“देवी! पाहिलेस एकानेदेखील लक्ष्मीचे स्तोत्र म्हटले नाही. बोल आता, आहे की नाही जगावर माझाच अधिकार?” विष्णूने लक्ष्मीला विचारले.

लक्ष्मी स्मित करून म्हणाली—“इतका वेळ आपण भक्तांना दर्शन देऊन थोडे इमकां असाल. म्हणून थोडा वेळ विश्राम करावा म्हणते.”

त्याच वेळी राजाच्या मनात पुजारी नियमितपणे देऊळ उघडतो किंवा बंद करतो की नाही याची खात्री करून घेण्याचा विचार आला. तो एका व्यापाऱ्याचा देण घारण करून देवळात आला व पुजान्याला म्हणाला—“अहो भटजी! मी दर्शनाला आलो आहे. देऊळ उघडा.”

“भेटजी, बारा वाजल्यानंतर गर्भांगाराचे दार उघडू नये अशी राजाज्ञा आहे. आता संध्याकाळी चार वाजल्यानंतरच दर्शन होईल.” पुजारी व्यापाऱ्याला म्हणाला.

“बहो भटजी, पण त्यात कायदा कसला आणि राजाज्ञा कसली? मला गुपचुप दर्शन करून घेऊ द्या. मी परदेशी आहे. देवाच्या अभिषेकासाठी एक हजार रुपये देणार आहे मी! मला लनकर परत जायचे आहे. देवाच्या अभिषेकासाठी एक हजार रुपये दिल्याने पुष्करार्थ घडले तर कृतार्थ होईन.” असे सांगून व्यापारी पुजान्याकडे पाहू लागला.

समोर आलेल्या लक्ष्मीला पाठ दाखविणे राहाणपणाचे नाही, असे पुजान्याला वाटले.

या व्यापाऱ्याला दर्शन घडले तर त्यात नुकसान काय? राजाला तरी हे कसे काय कळणार? असा विचार करून पुजारी व्यापाऱ्याला म्हणाला—“शेटजी! या, तुम्हांला असे परत पाठविणे बरं वाटत नाही मनाला. देवाला राग येईल.”

व्यापाऱ्याने एका हजार एवजी दोन हजार देवासमोर ठेवले. आणि देवाच्या पायां पडून तीर्थ प्रसाद घेऊन निघून गेला.

राजवाड्यात गेल्यावर राजाने पुजाऱ्याला बोलावून विचारले—“काय भटजी? देवाची पुजा बगैरे वेळेवर होते आहे ना?”

“होय महाराज! सर्व व्यवस्थित चालू आहे!” पुजारी म्हणाला.

“राजासमोर ठेवल्या वेळेला देऊळ उघडण्याची थ बंद होण्याची व्यवस्था चालू आहे ना? नाहीतर अवेळी कोणी शेट-सावकार आला की उघडले देऊळ! असे नाही ना होत?” राजाने विचारले.

आपले विंग फुटल्याचा पुजाऱ्याला संशय आला. म्हणून जरा नतावणी करीत

होते व उघडले. समजा, आपण एकातात विश्रांती घेत पडलां आहां आणि राणी सरकार आल्या तर पाहरेकरी दार उघडेल की नाही? अशाच तऱ्हेने लक्ष्मीमातेनेच देवळात जायचे आहे म्हटले तर दार उघडावे लागते!”

पुजाऱ्याच्या त्या चातुर्यपूर्ण उत्तरावर खूष होऊन राजाने त्याला आगली दोन हजार रुपये वक्षिष देऊन निरोप दिला.

अशातऱ्हेने विष्णूला लक्ष्मीसमोर हार मत्वाची लागली. लक्ष्मी विष्णूला म्हणाली—“स्वामि! आपण माझी माया पूर्णपणे ओळखली नाही. सृष्टीच्या मुरवातीपासूनच माझा हा अधिकार चालू आहे. जे दिसते ते आणि जे दिसत नाही ते सर्व माझ्याच रूपेने चालू आहे. वास्तविक पुरुषाची शक्ति नारीच आहे. आपल्यात जी शक्ति आहे, म्हणजे आपली लीला ती मीच नाही का? म्हणून माझ्या पराभवाचा प्रयत्न उद्भवत नाही.”

शिलारथ

[१०]

[पैरांच्या ह्मणत आपडून जीवदत्त व भवानी वीषे बळी जाणार होते. त्यांना खड्ग-वर्षाने गजकऱ्यांच्या मदतीने बांधविले. भैरव पळून जंगलात निवून गेले. गांवकऱ्यांचा निरोप घेऊन जीवदत्त व खड्गवर्षा जंगल उतरून खात्री झालेल गेले. तेथे एक मनुष्य एका आवाचीकरी पाहारा वेत होता. खड्गवर्षा व जीवदत्त दोघांनी त्याला घेरले. पुढे—]

खड्गवर्षाने तलवार उचलून तलवारीचे ते ऐकून त्या तरुण वीराला अर्बंकर दोन पाहरेकऱ्यांच्या छातींना नेस राग आला. बांग ओठ चावून त्याने एकदां धरून ठेवले आणि त्याच्या नजरेला नजर खड्गवर्षाकडे व जीवदत्तकडे पाहिले व विडवून उभा राहला. जीवदत्तपण आपली कुबडी उभारून उभा राहला. पाहरेकऱ्यांचे जणु काही रक्तच गोठले होते. जीवदत्तने त्याला विचारले—“अरे असा म्हालास का? तुम्हा सारख्या भित्त्याच्या हातात हा परशु शोभत नाही?”

ते ऐकून त्या तरुण वीराला अर्बंकर राग आला. बांग ओठ चावून त्याने एकदां खड्गवर्षाकडे व जीवदत्तकडे पाहिले व म्हणाला—“तुम्ही लपून छपून चोरासारखे माझ्यावर दार करायला आला आहां तरी मी तुम्हांला असा सोडणार नाही. तुझ्या पैकी कोणाला पहिल्याने यमसदनस पाठ-वायचे हाच विचार माझ्या मनात चालू होत.”

“बांदीस”

“हे बांधू, ही खडबड बंद कर आणि का निर्जिव जंगलाल या आशा भोवती तू एकदा पाहारा का देत होतोस, हे सगळ्या सांग.” असे म्हणत खड्गवर्मा एक दोन पावले पुढे सरकला.

ते पाहून स्वतःचा बचाव करण्यासाठी तो पाहारेकरी परशू उगारून खड्गवर्मावर धावला. परंतु जीवदत्तने तितक्यात त्याला गुडघ्यावर एक लाथ मारून त्याच्या परशू आपल्या धुवडीने उडविला आणि त्याला खाली पाडले.

खड्गवर्माने तो परशू उचकळला व स्मित कळून म्हणाला—“काय हो वहाहूर! इंद्रेयुद्धात आपल्या पैकी कोणाचे ही काही

उरला असेल तर उठून उभा रहा, नाही तर शाळाला टेकून उभा रहा आणि तू म्हणालस तो तुझा कोण आणि हे झाड त्याच्या किल्ल्याचा कुठून म्हणालस ही काय मानगड आहे, सांग.”

“आता तरी तुमचाच जय साळा आहे. परंतु बुरुजाचे गुपित कळल्याने तुमचा फायदा होण्या ऐवजी नुकसानच होईल. मी एकाला ते गुपित सांगितले आणि तो विचारा सिद्ध बाधाधर्या तोंडचा घास साळा.” पाहारेकरी म्हणाला.

“अर्सा! तर मग मोठीच आसामी दिसते आहे! ते गुपित आम्हांला कळलेच पाहिजे. लवकर सांग काय ते. काळोख पडण्यापूर्वी आम्हांला जोंगर उतरून खाली मेले पाहिजे.” जीवदत्त म्हणाला.

“मी ते गुपित सांगितले तर वा सोन्यात तुम्हांला कुकटने मरणमान येईल.” पाहारेकरी म्हणाला.

खड्गवर्मा परशू उगारून म्हणाला—“तुझे डोळे उडवू की गुपित काय ते सांगतोस?”

आतां मात्र पाहारेकऱ्याची गाळण उडाली म्हणाला—“तर मग ऐका! या झाडावर पांथ मढाफुटावर तुम्हांला झाडाच्या खोडात पोकळी दिसेल. त्या

तुम्हांला भुयाराची वाट दितेल, त्या वाटेने भुयार पार करून अर्च्या तामाने तुम्हांला पलीकडचा जोंगर लागेल. परंतु वाटेत तुम्हांला माझ्या मेहुण्याची टेकडी लागेल, तेथे तुम्हांला निश्चितच यथलोक मिळेल.

जीवदत्त क्षणभरच विचार करीत उभा राहला. पाहारेकरी म्हणाला त्याचा अर्थ समजून धेण्याचा प्रयत्न करीत म्हणाला—“म्हणजे तुझ्या मेहुण्याच्या किल्ल्यात कोणाला प्रवेश मिळू नये यासाठी तू येथे पाहारा देत होतोस. नंतर त्या जोंगरापर्यंत पोचायला हीच जवळची चोरवाट आहे. म्हणून आतां आम्ही याच वाटेने जाणार. तुझ्या मेहुण्याने आम्हांला वाटेत बडविले तर आम्ही प्रथम त्याचा शेवट करू.”

“मी संध्याकाळी परत येऊन पाहोन. तुम्ही माझ्या मेहुण्याच्या हातातून पांथून जिवंत राहलात तर तुम्ही दोघे खरेच मोठे वीर आहात हे उघड होईल.” पाहारेकरी म्हणाला.

पाहारेकरी म्हणाला ते ऐकून दोघांना ती एक बट्याच वाटली. नंतर दोघे झाडावर चढून त्याच्या पोकळीत शिरले. प्रथम जीवदत्त रांगत पुढे निघाला. त्याच्या पाठीमाथून खड्गवर्मा प्रवेश करताना

पाहारेकऱ्याला त्याचा परशू परत देत म्हणाला—“म्हणजे सूर्यास्तापूर्वीच तुझ्या मेहुण्याच्या किल्ल्यात शिरले पाहिजे, होय ना? तू पोचण्यापूर्वी आम्हांला तो किल्ला जमिनदोस्त करावा लागेल.”

खड्गवर्मा आणि जीवदत्त दहा मिनिटे रांगत पुढे सरकत जात होते. त्यांना एका जागी मोठी शिळा दिसली. त्या शिळेच्या मध्यभागी एक खुंदा होता. तो घळत दोघांनी ती शिळा हलविती तर ती बाहेर निघून आली आणि एक भुयाराची वाट लागली.

खड्गवर्मा, आपण या भुयारातल्या चोर वाटेने थोडे वाकून खालली की झाले. परंतु

हातातले शस्त्र माव सगळं ठेवले पाहिजे." असे सांगून जीवदत्त उभा राहाला आणि जाऊ लागला.

त्या चोर धाटेत मधूनमधून उजेंड होता. थोड्या वेळाने ती चोरवाट संपली व दोघे पलीकडे जवळपास उघड्या बाकाशाखाळी येऊन पोचले. त्यांना समोर एक विस्तीर्ण मैदान दिसले. काही घरे व झोपड्या पण दिसल्या. त्यांच्या बाजूला एक टेकडी होती. त्या टेकडीवर एक किल्ल्यासारखा दगडी राजवाडा दिसला.

"वाहरेकऱ्याच्या मेहुण्याचा बावा हाच असावा. खोऱ्याच्या मध्यभागी हा बांधला आहे. हा पाहून मात राहणारा कोणी मनुष्य

Fullscreen 127 18 / 75

मनुष्य राहता येत नाहीत. जरूरत

म्हणाला.

"असेल तो राजासच! पण येथेवर येऊन परत फिरण्याचा प्रयत्न नाही." खड्गवर्मा म्हणाला.

"छे! ते अशक्यच! आपण सकाळपासून उपाशी आहो. सूर्यास्त व्हायला जास्त वेळ सुद्धा नाही. आज रात्री या महालातल्या राजाचे पाहुणे होऊनच आपल्याला रद्दावे लागणार आहे." जीवदत्त स्मित करून म्हणाला.

दोघे बाहेर येऊन समोर एक शीपडी दिसली तिकडे निघाले. थोडा वेळ झोपडीत विश्रांती घेऊन टेकडीवरच्या महालात जाण्याचा त्यांचा विचार होता.

दोघे झोपडीपासून शंभर पावलावरच पोचले असतील तेव्हा एकाएकी त्यांना एका स्त्रीची किकाळी ऐकू आली. त्या पाठीपाठ सिंहाचे गुरगुरणे ऐकू आले. सर्वच अनपेक्षित होते. खड्गवर्मा व जीवदत्त दोघांना अचक्यचक्य वाटले. दोघे आवाज आला त्या ब्रिघ्मेने पळत निघाले. त्याच वेळी एक बाई बाहेर धावत आली आणि एक सिंह तिचा पाठलाग करीत धावत आला.

जीवदत्त व खड्गवर्मा सिंहाला जणुकाही आव्हान करीतच पुढे सरसावले आणि त्या सिंहाच्या आणि स्त्रीच्या मधोमध जाऊन

कडे धावत म्हणाली-"सिंहाच्या जिवाला अघाय होऊ देऊ नका. तो आमचा पाळलेला सिंह आहे. माझे यजमान तुम्हांला जिवंत सोडणार नाहीत."

ते ऐकून दोघे चकितच झाले. पण जीवदत्तला विचार करायला वेळ देखील मिळाला नाही. सिंह एकदा गरजणा व त्याने जीवदत्तावर उडी मारली. परंतु जीवदत्तने त्याची उडी चुकविली आणि शिताफीने मददिवशी सिंहाच्या पाठीवर जाऊन बसला.

सिंह मांडमोठ्याने ओरडू लागला आणि मागच्या पायावर उभा राहून जीवदत्तला पाडण्याचा प्रयत्न करू लागला. परंतु

जीवदत्त आपल्या कुबडीने सिंहाच्या डोक्यावर व तोंडावर वार करू लागला. सिंह चवताळून मैदानात वाट फुटेल तिकडे पळू लागला.

खड्गवर्मा जीवदत्तला ऐकू जाईल इतक्या मोठ्याने म्हणाला-"जीवदत्त! त्याला ठार करू नकोस. त्याला थोडे शिकवले तर पोड्यासारखे त्याच्यावर व्हणू आपल्याला जाता येईल.

तिकडे ती स्त्री टेकडीवर जाऊन पोचली. टेकडीच्या एका बाजूला जोड दालनीत ओरडून म्हणाली-"पहा ते खाले! तुम्ही दोघे पळा! नाहीतर त्यांच्या तावडीत सापडल्यावर तुम्हांला जिवंत सुटका मिळणे शक्य नाही."

Full Screen 127 X 20 176

त्याच बंडी हातात तलवार घेऊन आपल्या मित्राकडे निघाले. त्या खड्गवर्मावर त्याची दृष्टि पडली.

त्याने आपल्या बांधावरचे डुकर व हरण खाली टाकले व दुसऱ्या बांधावरचे जाळे दुसरीकडे ठाकून गेदा घेऊन दोघांवर हल्ला करण्याच्या हेतूने पुढे सरसावला आणि दोघांना उद्‌व्यून म्हणाला—“कोण हे तुम्ही? माझ्या सिंहावर जडून बसण्याची तुमची हिंमत!”

“मी तुझ्या बायकोला या सिंहाच्या हातातून बांचविले. पाहिजे तर तिला विचारून घे.” असे म्हणत जीवदत्तने सिंहाच्या डोक्यावर कुबडी मारली आणि उडी मारून सिंहावरून खाली उतरून आला.

त्या विशालकाय मनुष्याने एकदा आपल्या बायकोकडे पाहिले. नवऱ्याची उग्र मुद्रा पाहून ती पावत पावत पुढे बेंकून आयल्या नवऱ्याजवळ उभी राहली आणि म्हणाली—“यांना सोडा, हे जातीत आपल्या नाटेने पुढे.”

“यांना सोडू? हे माझ्या राज्यात गुप्तपणे धिरले आहेत. आडाजवळ पाहारा देत उभ्या असलेला तुझा गाऊ काय करतो आहे, कोणास ठाऊक? क्षोपला असेल.” असे म्हणत ती दोघांकडे संशयी नजरेने

म्हणाला—“काय रे! आडाजवळ पाहारा घेणाऱ्या माझ्या मेहुण्याला तुम्ही डार तर केले नाहीत ना?”

“नाही, त्याची गरजच पडली नाही. त्याने स्वतःच आम्हांला येथवर पोहण्याची चोरवाट दाखविली. आम्ही हिसकावून घेतलेला त्याचा परशु त्याला परत दिला.” जीवदत्त म्हणाला.

“ठीक, तर मग तुम्ही आल्या बाटेने मुकाट्याने निघून जा. आणि पुन्हा इकडे येण्याचे साहस दाखवू नका. माझ्या बायकोने तुम्हांला सोडून बायला सांगितले म्हणून तुम्ही जिवंत सुटत आहां.” त्या राक्षसी माणसाने दांत ओठ चावीत म्हटले.

ते ऐकून खड्गवर्माला राग आला. त्याने तलवार उचलून व जीवदत्तकडे एकदाच पाहिले आणि म्हणाला—“जीवदत्त! आम्हांला कोणाचे असले दयावांछिण्य नको आहे. या दुष्टाचा काटा काढलाच पाहिजे!” असे म्हणत तो त्या दीर्घकाय माणसाला म्हणाला—“काय रे, तुला आपल्या कुंतीचा शर्थ चढलेला विसतो आहे. माझी ही तलवार तुझा गर्व रंग करण्यास समर्थ आहे!”

ते आम्हाण ऐकून तो दीर्घकाय आपली गदा घेऊन खड्गवर्मावर धावून गेला.

परंतु त्याच्या बायकोने त्याला पुन्हा अडविले व म्हणाली—“हे धर्मपुत्र नव्हे. हे बोधे वीर आहेत. दोघांनी धोड्यावर बसून बुद्ध करावे, तेव्हाच खरा पराक्रमी कोण वाहे हे कळेल.

ते ऐकून दीर्घकाय बोडा घात शास्त्रा-सारखा दिसला. खड्गवर्मा व जीवदत्त दोघांना संकोधन करून तो म्हणाला—“माझी बायको म्हणते ते बरोबर आहे. बाजू राखी तुम्ही बोधे माझे पाहुणे म्हणून रहा. उजाडल्यावर मी तुम्हांला एकेक बोडा देईन. मी एक घोडा बेंकून येईन. माझ्या शस्त्रागारातून तुम्हांला जे पाहिजे ते शस्त्र निवडून घ्या. पण पहिल्याने हे

खड्गवर्माने त्या बाजूला वळून पाहिले. सात आठ फूट उंच एक विशाल देहवारी मनुष्य येत असलेला दिसला. त्याच्या हातात एक दगडाची गदा होती. एक हरण व एक रानटी डुकर एका बांधावर आणि दुसऱ्या बांधावर ससे आणि शक्यांनी भरलेले जाळे ठाकून तो पुढे येत होता. त्याच्या पुढे व मागे पाळलेल्या कुत्रासारखे बाघ सिंह चालत होते. त्यावरून शिकारीच्या वेळी तो विशाल देहवारी त्या रानटी जनावरांचा उपयोग करीत असावा हे उघड होते.

त्याने सिंहावर बसलेल्या जीवदत्तला सर्वात आशी पाहिले. तो व्यक्तिच ज्ञाला.

सांगा, मुनच्या देवी वाझ्याची प्रथम मुढाला कोण येथार?"

"पहिल्याने आणि शेवटी मीच तुझ्याची इंड-बुड करणार. मला फक्त एक पोडा दे. ही कुबडीच माझे अस्व. तू मला विकनेस तर तू माझ्या मित्राला पण विकनेस हे मी मान्य करीन." बीनवत म्हणाला.

"शाबाश! तुझ्या हाहाताची वास्त-पणी केल्याशिवाय मला राहणू नको. तरतूत चक वाझ्या बरोबर आपण कितना चवूत करू आऊ." शीर्षकास म्हणाला.

पोपे शीर्षकास बरोबर कितना चवू लागले. शीर्षकास तिकार करून आजलेकी जनावरे व पक्षी खांद्यावर टाकून आणि विंगड बापांना त्यांच्या त्यांच्या पिज्याला पोचवून टेकडीवरच्या त्यांच्या महालात पोचला.

नंतर त्याने लवंगवर्षा व बीनवत दोघांना एक मोठे दालन दाखविले आणि

विश्वाता घ्या. जगत संपाकाला आवश्यक सर्व वस्तु देवलेल्या आहेत. या वाळन आजलेल्या जनावरांचे मांस तिडवून माशी बायको स्वतः आपून देईन."

बोधांनी सैपाकाला घुरघात केली. सुमारे एक ताजप्याचा सुमारास बेवज्याचा चरकुन त्यांचा श्रोपच्याचा विचार होता. मध्य-रात्रीच्या सुमारास त्यांना त्यांच्या कोली-बाहेर कोणीतरी वाळन आल्याचा भास झाला. तेवढ्यांत त्यांना बोधांचा परस्पर बोलण्याचा आवाज ऐकू आला—"ते दोघे रविष्ट तक्ष येथवर आले होते का? त्यांची प्रेते कोठे आहेत? ते वजून जिवंत असतील तर मी या परसून त्यांची सांडके वजवून टाकतो."

ही आवाज परसुधारी पाहरेकन्याचा होता, हे ओळखावया त्यांना पारसा नेळ लागला नाही. सडगवर्षा तत्काळ उचकून दाराजवळ जाऊ लागला.

(जगत:)

तीन कथा

विक्रमादित्याने आपला हट्ट सोडला नाही.

तो आडावळत गेला, प्रेत खांद्यावर काढून घेतले आणि स्वसामान्या दिवेने मीनपणे चालू लागला. तेव्हा प्रेतास बसलेला केताळ त्याला म्हणाला—"राजा! तू विकारीने निर्मल होऊन प्रयत्न करीत आहेस. तू नक्कीच यशस्वी होशील. प्राचीनकाळी दुष्ट निश्चय असलेला तिहू-केतूचा मुलगा विजय आपल्या प्रयत्नात यशस्वी झाला व त्याला राज्यप्राप्ती वण झाली. मी तुला त्याची पोष्ट सांगतो." असे सांगून केताळ गोष्ट सांगू लागला.

प्राचीन काळी विदेह नावाच्या देशात तिहूकेतु नावाचा राजा राज्य करीत असे. त्याला प्रताप, उत्साह व विजय असे तीन मुलगे होते. राजाने मुलांवर फार प्रेम होते. तिघां बाबदांचे पण परस्परान्वर आदर्श होते.

येताळारच्या गोष्टी

सिंहकेतूला राज्याधिकाराची तेवढी आवड नव्हती. राज्यकारभारात त्याचे मन मूढीच लागत नसे. म्हणून त्याने आपल्या भोठ्या भुलाला वयात आल्यावर राज्याभिषेक करून झायचे ठरविले. प्रतापला बोळावून तो म्हणाला—“मी तुम्हा राज्याभिषेक करून देऊन वानप्रस्थाश्रमात जावे म्हणतो.”

परंतु प्रताप त्या भोपडीस कबूल झाला नाही व बडिलाना म्हणाला—“बाबा! तुम्हांला राज्यकारभार नकोसा वाटू लागला असेल तर तुम्ही या राज्याचे तीन तुकडे करून आम्हां तिघां भावंडांना वांटून द्या. सगळा एकट्याला हे राज्य नको.”

मान्य तच्छती, त्यांनी दरबार बोळावून त्यात या विषयावर विचार केला. एक दड दारवारी म्हणाला—“मी एक उपाय सुचवितो. तिघां राजकुमारांना देशाटनास पाठवावे व ओपली तरी अश्वघोळ दस्तू घेऊन घामला सांगवे. सर्वांत मूल्यवान दस्तू जो आणील त्याला राज्याभिषेक करून द्यावा.”

सर्वांना तो सल्ला पसंत पडला आणि आपापमाणे तिघे राजकुमार देशाटनाला निघाले.

त्या दिवशीची रात्र राजकुमारांना एका जंगलात काडावी लागली. एका झाडाखाली पाळापाचोळा अंधारून त्यावर झोपण्याची तयारी ते करू लागले. त्याच वेळी तेथे एक साधू आला व म्हणाला—“मुलांनो! रात्रभर उबडधावर झोपणे घोंववाचे आहे. तुम्ही यादया झोपडीत रात्रभर विश्रांती घेऊन उजाडल्यावर पुढे जा.”

राजकुमार साधूचे आभार मानून त्याच्या झोपडीत गेले. हुरणाजिमावर तिचे झोपले.

दुसऱ्या दिवशी त्यांना जाग आली तेव्हा त्यांना झोपडीच्या भिंतीवर तीन कन्यांची चित्रे दिसली. त्या कन्या एकीकडून एक सुंदर होत्या. परंतु त्यांच्या अंगावर निरनिराळ्या रंगाची वस्त्रे होती. एकीच्या

अंगावरची रूपरी आणि तिसरीच्या अंगावरची घोलावी रंगाचीच होती. त्या तिघींना पाहून त्यांच्याशी विवाह करून घेण्याची इच्छा अनुक्रमे तिघां भावांच्या मनात उपजली. दोघे मोठे आपापल्या निवडीप्रमाणे कन्येशी विवाह करण्यासाठी वाटेल त्या तऱ्हेचा धोका सहन करण्यास तयार होऊन निघाले. परंतु तिसरा विजय त्यांना म्हणाला—“अशी चार्ई करू नका. त्या कोण व कोठे राहतात याची साधूजवळ शक्यी करून मग जाणे बरोबर होईल.”

साधू, उजाडतांच तिघे राजकुमारांना जाग येण्यापूर्वीच कोठे तरी निघून गेला होता व दुपारी घरत आला. तो आल्याचे राजकुमारांना कळले देखील नाही. ते एक टक लावून त्या तिघां कन्यांकडे पहात होते.

ते पाहून साधू त्यांना म्हणाला—“मुलांनो! त्यांचा मोह सोडा, तुम्हांला त्यांची भेट घेणे देखील अशक्य. त्या आहेत तेषपर्यंत पोचणे देखील शक्यच नाही.”

तिघे राजकुमार म्हणाले—“हे उबार साधू पुण्या! त्या कन्यांना प्राप्त करण्यासाठी आम्हांला आमचा जीव धोक्यात घालावा लागला तरी आम्ही त्याला तयार आहो. म्हणून तुम्ही त्या कोठे आहेत व

तत्पर्यंत आपला मार्ग कोणता हे सांगण्याची कृपा करावी.”

“तुमचा एवढाच हट्ट असेल तर मी ते सांगतो, पण मी तुम्हांला बजावून ठेवतो त्या आहेत तेषपर्यंत तुम्हांला पोचता आले तरी तुम्ही जिवंत परत येऊ शकणार नाही.” परंतु राजकुमार आपल्या निश्चयापामून कळले नाहीत.

ते पाहून साधू मोठा प्रताप घाला झोपडीबाहेर घेऊन गेला आणि म्हणाला—“ज्या मुलीवर तुम्ही मन बसले आहे ती सुवर्णकन्या आहे. ती सरळ पश्चिम दिशेने चालत जा. सूर्यास्ताच्या सुमारास तुला एक ओढा लागेल. त्याच्या काटाकाटाने

पलास तर तुला एक पुल लागेल. ओढ्याच्या काठावरचा एक अणकुचीवार दगड घेऊन तू तो आपल्या तळहातावर मार. जे रक्त पेटेल त्याचे तीन थंड तू ओढ्याच्या पाण्यात सोड आणि म्हण—“सुवर्णकन्येच्या निवासाकडे जाण्याची वाट दाखव” लगेच तुला बाजूला सोन्याचे दार असेल व दुसऱ्या बाजूला लाकडी दार असेल तू पहिल्याने लाकडी दार उघडून आत जा आत तुला एक सोन्याची सुरई विसेल. ती घेऊन तू बाहेर ये आणि सोन्याचे दार उघडून आत जा. तेथे तुला सुवर्णकन्या दिसेल तिच्या

सुवर्णकन्येबरोबर पुष्कळसे सोने पण मिळेल जा तुला यशप्राप्ती होवो !

साधूने सांगितल्याप्रमाणे प्रताप पश्चिम दिशेकडे निघाला. आणि सुर्यास्ताच्या सुमारास त्याला एक ओढा लागला त्या ओढ्याच्या काठावाठाने चालत असता त्याला एक पुल लागला. तेथे तो म्हणाला—“सुवर्णकन्येच्या निवासाकडे जाण्याची वाट दाखव” पण साधूने सांगितल्याप्रमाणे सोन्याचा जिना दिसला नाही तेव्हा त्याची चूक त्याच्या लक्षात आली लगेच त्याने एक अणकुचीवार दगड घेऊन तळहातावर एक शोक पाडले आणि रक्ताचे तीन थंड पाण्यात पाडून साधूने सांगितले तसे म्हणाला लगेच त्याला सोन्याचा जिना दिसला तो घाईघाईने जिना चढून वर गेला त्याला सोन्याचे व लाकडाचे बशी दोन निरनिराळी दारे दिसली. परंतु सुवर्णकन्येच्या वधण्याच्या अशीरपणामुळे तो साधूने त्याला सांगितले होते ते विसरला. तो लाकडी दाराकडे न जाता सरळ सोन्याचे दार उघडून आत गेला. सुवर्णकन्या एका सिंहासनावर बसलेली होती तिने प्रतापला विचारले—“तू माझ उच्चार करायला आला आहेस नाही का ? जे लवकर माझ्यावजळ येऊन बस.

सुवर्णकन्येने हातातच्या सोन्याच्या कांडीने त्याच्या बंगाला स्पर्श केत्याबरोबर तो जागच्या जागी एक सुवर्ण मूर्ति होऊन गेला

तिकडे साधूने एक आठवडा चाट पाहिली वाकटे दोघे आपल्या पसंतीप्रमाणे कन्येला पाहण्यासाठी उतावीळ झाले होते पण साधू म्हणाला—“सुनंती तिकडे जाण्याचा विचार सोडा तुमचा मोठा भ्राऊ मरण पावला आहे तो परत येणे शक्य नाही

परंतु मधला उल्हास याने जाण्याचा हुद्दा घेऊन तेव्हा साधू त्याला झोपडीबाहेर येऊन गेला व म्हणाला—“मुला! सगळ्या दक्षिण दिशेने जा कुपारच्या सुमारास तुला एक टंकडी दिसेल. त्या डोंगराच्या पाय

ध्याशी एक लक्ष्मी वृक्ष आहे त्या झाडाच्या फांदीला एक चांदीची काठी अडकवलेली दिसेल. ती काठी तू जमिनीवर आपटलीस की तुला एका भुयारस जाण्याची वाट लागेल त्या वाटेने तू पुढे गेलास तर तुला एकीकडे खेरी झोपडी आणि दुसरीकडे खेरी पिजरा टांगलेला दिसेल व त्यात एक खेरी पक्षी असेल. तू त्या खेरी पक्ष्याने पीस काढून घे आणि खेरी कन्येवर टाक, म्हणजे तिच्या सर्व शक्ती नाहीशा होतील व ती तुला बघ होऊन आईल, तिच्या बरोबर तुला पुष्कळ चांदीपण मिळेल.”

उल्हास साधूचा आशीर्वाद घेऊन निघाला. कुपारच्या सुमारास तो टंकडी-जवळच्या लक्ष्मी वृक्षाजवळ येऊन पोचला

परतु खेरी क्षुद्रपाला टांगलेल्या खेरी पिज्यातल्या खेरी पड्याची गोष्ट तो पार विसरून गेला. तो सख्ख खेरी झोपडीच बिरला. तेथे त्याला ती खेरी कन्या विसली. तिने प्रेमाने उल्लासला जवळ बोलाविले आणि तो जवळ आल्यावर तिने खेरी कांडीने त्याच्या अंगाला स्पर्श केला मात्र तो एक खेरी पुतळा होऊन जागच्या जागी उभा राहला.

आणखी एक आठवडा होतला. तरी प्रताप किंवा उत्सूख दोघांपैकी कोणी पळ आला नाही. तरी विजयच्या मनात आल्या पसंतीच्या कन्येकडे जाण्याची वृत्ता कमी झाली नाही. साधूने त्यावरून त्याचे

मन वेळोवेळाचे प्रयत्न करून पाहिला म्हणाला- मुला! तुझे दोष भारू हट्टाला बळी पडून प्राणाला मुकले. तू तरी शहाणापणाने वाग. परत जा घरी.

विजय म्हणाला- 'हे साधुपुरुषा! माझे नाव विजय आहे. माझा पराजय होण शक्यच नाही."

साधु म्हणाला- 'तू जाण्याचा विचवपच केला असशील तर उत्तर दिशेने वा सूर्योदयाच्या सुमारास तुला एक खंडक लागेल तेथे तुला एक पोलादी झोपडी आणि एक साधी झोपडी मिळेल. तू प्रथम साध्या झोपडीत जा. तुला त्या झोपडीत एक तलवार मिळेल. ती घेऊन तू पोलादी झोपडीत प्रवेश कर. त्या झोपडीत पोलादी कन्या दिसेल तिच्या हातातली तलवार तू आपल्या तलवारीन उडवून खाली पाड तेव्हा ती पोलादी कन्या तुला बघा होईल. तुला पुष्कळ पोंलाद पण मिळेल. तुला आपल्या प्रयत्नात यशप्राप्ती होवा." साधूने त्याला आशीर्वाद देऊन निरोप दिला.

विजय उत्तर दिशेने चालत चालत सूर्योदयाच्या सुमारास एका खंडकाजवळ येऊन पोचला. तेथे त्याला एक पोलादी झोपडी व एक साधी झोपडी मिळाली. तो प्रथम साध्या झोपडीत जाऊन तलवार घेऊन बाहेर आला आणि नंतर पोलादी

28 176

वर पोलादी कन्या बसलेली होती तिने विजयला जवळ बोलाविले विजयने तिच्या जवळ पोचताच आपल्या हातातल्या तलवारीने तिच्या हातातली तलवार उडवून खाली पाडली. त्यावेळीवर त्या कन्येच्या वारीवाजूला पसरलेली माया नष्ट झाली. दोन्ही झोपड्यापण अदृश्व झाल्या. पोलादी कन्येने विजयला आपला पति म्हणून वरले.

पोलादी कन्येला सुवर्ण कन्या व रुपरी कन्या कोठे आहेत हे माहीत होते. दोघी तिच्या बहिणीच होत्या. तिथी शपथवळ होत्या. पोलादी कन्येच्या मदतीने विजयने आपल्या दोघां वरील भावांचा व दोघी कन्यांचा उद्धार केला.

त्यानंतर तिथे राजकुमार सपत्नीय साधूच्या झोपडीत आले. त्यांनी साधूचे याभार मानले आणि त्यांना निरोप घेऊन स्वदेशी गेले.

राजकुमारांच्या पत्नींचे रूप पाहून राज घराण्यातली खर्च भडकी चकित झाली. राजाने धाट्याटोने तिथींचा विवाह समारंभ केला आणि त्यानंतर सिंहासनाला कोण वारस होण्या धोष्य आहे याचा निर्णय देण्यासाठी राज्यसभा बोलाविली.

राजा बगोळ्याच्या दरवारी मंडळीस म्हणाला- "माझ्या तिथी मुलांनी माझ्या

हच्छला मान देऊन देशाटन केल आणि आपापल्या पसंतीप्रमाणे विवाह करून व वस्तू घेऊन आले आहेत. प्रताप सोने घेऊन आला आहे तर उत्सूख चांदी आणि विजय पोलाद घेऊन आला आहे. आता मी कोणत्या वारस करावे याचा निर्णय तुम्हीच लावा.

दरवारी मंडळींनी परस्परांचा सल्ला घेऊन सवति वृद्ध साणसाकरची आपला निर्णय दिला. तो म्हणाला- "महाराज! विजय हाच शाहीला वारस होण्या घोष्य आहे!"

त्याप्रमाणे राजाने विजयचा राज्याभिषेक करविला.

जांदोया

२३

यंभवर गोष्ट सांगून वेताळाने राजाला विचारले—“राजा, त्या वृद्ध दरबान्याने सोने व चांदी भाणून देणाऱ्या दोघां मंडीत बुळांना वारस करण्याची शिफारस व करता विजयलाच वारस करण्याची शिफारस का केली? त्याच्या दोघा मोठ्या भावाना ज्या कामात यश आले नाही त्या कामात त्याला यश आले, म्हणून का? की राजा होण्याची त्याच्यापुढे इतर विशेष अशी काही शोभना होती म्हणून? वा सर्व गोष्टींचे उत्तर माहीत असून तू विले नाहीस तर तुला त्याचा परिणाम माहीत आहेच तुझ्या झोपाची शोभे छकले होऊन तुझ्याच पायावर लोळू लागतील.”

विक्रमावित्य म्हणाला— वृद्ध दरबारी मंडळींनी विजयला यश मिळाले किंवा तो आपल्या दोघां मोठ्या भावांना सोडवून घेऊन आला वा शोष्णीपेक्षा तो व त्याचे भाऊ कोणती वस्तु घेऊन आले, या शोष्णीचाच विचार केला असता कारण परीक्षा त्या गोष्टीचाच होण्याचे

वेताळाने घेऊन आले त्या वस्तू मूर्खाने अवयव आहेत. त्यांचे आर्थिक दृष्ट्या मूल्य अस्तित्त्व नसले तरी देशाच्या भरभराटीच्या व रक्षणाच्या दृष्टीने पोलादच जास्त उपयोगी पडणारा धातू आहे. तगार कुदळ, फायडी, कोयता, कुन्हाड, विळं ही शेतीला आवश्यक असलेली हत्यारे व देशरक्षणास लागणाऱ्या शस्त्रसामुग्री यास पोलादच जास्त उपयोगी आहे म्हणून तोच त्यांना मादीला वारस होण्यालायक वाटला. विजय आपल्या भावांसारखा अर्थात उतावळेपणात वागला नाही. साधूच्या सुचनेप्रमाणे वागला म्हणून त्याला यश मिळाले. राजपुरुषांत साहसाबरोबर साहसपण व धैर्यपण आवश्यक आहे. ते विक्रमयुग्मे होते.”

अशा तऱ्हेने राजाचे मौन भंग होताच वेताळ शंताबरोबर अदृश्य झाला आणि साडाला जाऊन लोंबकळू लागला.

(कल्पित)

स्वरा न्याय

फार प्राचीन काळची ही गोष्ट आहे. एका राम्यात दूर एका कोपनात गवळीवाडा होता. तेथे एक वीरदास नावाचा एक तरुण युवक रहात असे. सर्व तरुण मंडळी वीरदासला आपला पुढारी मानित आणि तो सामेल तसे वागत. त्याला ते वीर राजा म्हणत आणि ‘छोटा राजा’ या नावाने सर्व नावकरी ओळखित.

एक दिवशी सर्व तरुण गुराखी आपली गुरे चरायला घेऊन रानात येऊन असता दूर एक ब्राह्मण खुकटून जात असलेला वीरदासला दिसला. वीरदास आपल्या साथी गुराख्यांना म्हणाला—“विचारा ब्राह्मण दुःखी कष्टी दिसतो आहे. त्याला बोलावून घेऊन या. थोडा वेळ विश्रांती घेतल्यावर त्याला बरे वाटे.”

त्याप्रमाणे तरुण गुराख्यांनी त्या वीरदासाचा नम्रपणा पाहून ब्राह्मण ब्राह्मणाचा बोडा वेढे विश्रांती घेऊन पुढे

जाण्यास विनंती केली. पण ब्राह्मण चिडल्यासारखा म्हणाला—“कसली विश्रांती? आम्हांला, जितके लवकर होईल तितके, लवकर या राज्याबाहेर जाऊ दे.”

पण ती तरुणमंडळी म्हणाली—“आम्ही तुम्हाला या जगात जाऊ देणार नाही. आमच्या छोट्या राज्याची आज्ञा आहे.”

तेव्हा ब्राह्मण त्यांच्या बरोबर वीरदास नसला होता तेथे आपल्या बायको मुलांना घेऊन आला. वीरदास ब्राह्मणाला जवळ आलेला पाहून उठून उभा राहला आणि नमस्कार करून म्हणाला—“हे ब्राह्मण श्रेष्ठ, आपल्या मनाला कसले तरी कष्ट असल्यासारखे दिसत आहे. आमच्या हातून आपली काही सेवा होण्यासारखी असल्यास अवश्य आज्ञा करावी.”

वीरदासाचा नम्रपणा पाहून ब्राह्मण थक्कच झाला. म्हणाला—“मी हे राज्य

सोडून निघालो आहे. या राज्यात न्याय धर्म काहीच उरला नाही, म्हणून मी आपले घरदार धर्म सोडून सकुटुंब परदेशी निघालो आहे मी एक पंडित आहे मला जी थोडी-फार भिळकत होत होती त्यावर माझ्या कुटुंबाचा उदरनिर्वाह चालत होता एकदा एका श्रीमंताने माझ्यावर कृपा करून मला एक नीलमणी दक्षिप्त दिला. मी ती मणी आपल्या पांडित्याची पारख करणाऱ्या उदार श्रीमंत गृहस्थाची आठवण म्हणून ठेवून दिला होता. परंतु पुढे मला माझ्या मुलीच्या लग्नासाठी कर्ज काढावे लागले म्हणून मी ती एका सावकाराकडे गहाण ठेवून एक हजार सुवर्ण मुद्रा त्याच्याकडून घेतल्या

मी सावकाराच्या एक हजार सुवर्ण मुद्रा व्याजासकट परत दिल्या आणि आपला मणि परत मागितला व्यापाऱ्याने सुवर्ण मुद्रा ठेवून घेतल्या, परंतु मणि परत दिला नाही म्हणाला- तुमचा मणि माझ्या बायकोच्या पेटीत आहे. ती माहेरी गेली आहे. ती परत आल्यावर मी तो परत आणून देईन '

त्या नंतर मी मागायला गेलो म्हणजे प्रत्येक वेळी तो काहीतरी बापा मारून मला रिकाम्या हाताने परतवी. कधी कितली सापडत नाही म्हण कधी बायको पुन्हा माहेरी गेली म्हणे आणि एकदा तर नोकराकरवी स्वतः घरात गेल्याचे पण सांगून पाठविले

बोवरी मी मणि परत करणार आहेस की नाही बटावून विचारले तेव्हा म्हणाला-

मी तुला तो परत केला आणि पुन्हा मागायला येतो आहेस आज नाही वाटत तुला? ' असे सांगून नोकराकडून धक्के मारून त्याने मला घराबाहेर पाठविले

म्हणून मी सरळ राबदारपारी आपले गाहाणे नेले. परंतु व्यापाऱ्याने कांज देऊन दोन साक्षीदार उभे केले साक्षीदारांनी चवकशीच्या बॅटो, त्यांच्या समक्ष सावकाराने मणि परत दिल्याची खोटी साक्ष दिली

बंदेल व एका प्रताडित सावकाराविरुद्ध खोटी फिर्याद केल्याबद्दल मलाच उपदेश केला. म्हणाला "पैशाचा लोभ एक तर वाईट आणि बाह्याला तर तो मुलीच असता कामा नये अशी खोटी फिर्याद करणे फार मोठ्या अपराध आहे. परंतु पांडित्याचा आवडत नसलेली शिक्षा कैलाशनाय सोडतो " असे सांगून मला निर्दोष दिला.

अशा राज्यात अन्याय आणि अपमान सहन करून राहण्यापेक्षा परदेशात जगाशी राहून मरण आले तरी पत्करले म्हणून मी घरदार सोडून परदेशी निघालो आहे. ' बाह्याने त्याच्यावर जी अन्याय झाला होता त्याचे वर्णन वरील शब्दात केले

ते सर्व ऐकून वीरदास त्याला म्हणाला- "ब्रह्मक्षेष्ट! आपण मला एकदा संधी द्यावी. आपल्यावर अन्याय झाल्याचे मी राज्याला पटवून देण्याचा प्रयत्न करून पाहतो " असे सांगून वीरदासने आपल्या मित्रांना ब्राह्मणांच्या राहण्याची कोठे व काय व्यवस्था करावयाची हे समजावून सांगितले

दुसऱ्या दिवशी वीरदासने राजाकडे एक पत्र लिहून पाठविले. त्यात नीलमणीच्या

फिर्यादी संबंधी राजाकडून त्याच न झाल्याचा व त्यामुळे महाराजांच्या कीर्तीला नट्टा लागण्याची भीति असल्याचा उल्लेख होता. खंबडी असे ही लिहिले होते- 'महाराजांनी अनुमति दिव्यास मी महाराजांनामधून पुन्हा चवकशी करून त्याच निवाडा करावा म्हणतो-आमली नस प्रजा-छोटा राजा '

ते पत्र वाचून महाराजांना आपल्या बाटल परंतु 'छोटा राजा कसा त्याच निवाडा करतो, पाहूया तर, असा विचार करून राजाने अनुमति दिली वीरदास ब्राह्मणाला घेऊन राजघाटभात आला त्याने प्रथम महाराजांना तो कोणत्या प्रकारे चवकशी करणार आहे हे थोडक्यात

सांगितले आणि त्यासाठी आवश्यक सरकारी सहाय्य देण्याची विनंती केली.

एक मजली राजदरबारात न्याय विचार करणार असल्याचे कळले तेव्हा राणी-बरोबर अंतपुरातील स्त्रिया आयापल्या दासीबरोबर ती न्यायविचार वाहण्यासाठी दरबाराच्या आजूबाजूच्या गळांजळ भेऊन वसल्या सावकार, ब्राह्मण व साक्षीदार निरनिराळ्या सोल्यात बसवून ठेवण्यात आले. एका वेळी फक्त एकालाच बोलावण्यात आले. वीरदास स्वतः महाराजांच्या सिंहासनाच्या पायाजमळ बसला.

सर्वतः प्रथम ब्राह्मणाने आपली फियार्द नोंदवून त्याच्यावर सावकाराने केलेल्या

34

निरनिराळ्या नीलमण्याच खंड दाखवून

ब्राह्मणाका रंग हलका की गडद होता याचे परिमाण विचारून घेतले. निरनिराळ्या कमी अधिक प्रमाणात असलेल्या निळ्या रंगाची काही धड्डे दाखवून त्याच्या नीलमण्याच्या जास्तच जास्त जवळ कोणत वस्तू आहे हे देखील विचारून घेतले.

त्यानंतर सावकाराने त्याच्याकडे गहाळ ठेवलेल्या नीलमण्याच्या रंगाचे परिमाण ब्राह्मणासारखेच सांगितले. नंतर त्याने आपली जवानी दिली.

बोधाच्या जवानीत नीलमण्याच्या रंगाच्या परिमाणाविषयी फुरक मुळीच नव्हता. फुरक होता तो फक्त एकाच होता की आपुलमाने नीलमणी परत मिळाला नाही हे सांगितले आणि सावकाराने परत केल्याचे सांगितले. ब्राह्मणाने नीलमणी ठेवल्या तेव्हा कोणी साक्षीदार नसल्याचे सांगितले तर सावकाराने नीलमणी परत केल्या तेव्हा दोन साक्षीदार असल्याचे सांगितले.

पहिल्या साक्षीदाराने जवानी दिली तीत त्याने ब्राह्मणाकडून परत केलेल्या एक हजार सुवर्ण मुद्रांतील पाचशे सुवर्ण मुद्रा कर्जाक घेतल्याचे व त्यावेळी दुसरा कोणी अस्तित्व किंवा साक्षीदार हजर नसल्याचे

एका पिवळ्या कपड्यात गुंडाळून दिला असल्याचे व त्याने ती लगेच कावडीला खोचून ठेवल्याचे सांगितले. गण्याच्या रंगाचे परिमाण विचारला तो त्याचे बरोबर उत्तर देऊ शकला नाही.

आनंदी वीरदासने दुसऱ्या साक्षीदाराला बोलावून त्याची जवानी घेतली. दोघा साक्षीदारांच्या साक्षीत तफावत दिसून आली. दुसरा साक्षीदार म्हणाला की तो सावकाराकडे गेला असता तेवढ्यात ब्राह्मण आला. त्याने रंगाने जे परिमाण सांगितले त्यात देखील फरक दिसून आला.

वीरदास त्या साक्षीदाराला पाठवून दिव्यावर महाराजांना म्हणाला—“दोघे साक्षीदार छोटे आहेत हे त्यांच्या जवानी-वक्त स्पष्ट झाले आहे. सावकाराने या छोट्या साक्षीदारांना कां बोलविले ह्या गोष्टीची माहिती मिळाली की न्याय निवाडा देणे सोपे जाईल व्यापाऱ्याने सरळ उत्तर दिले नाही तर त्याच्या बायकोला बोलावून तिला, ती माहेरचे गेली होती की नाही, गेली होती तर केव्हा केव्हा आणि केव्हा परत आली, तिच्या घेटीत नीलमणी कधी ठवल्या होती का आणि तिची कितली हूरवली होती का अगैरे गोष्टींची चवकशी करता येईल. जरूर तर सावकाराच्या घराची

जडती घेऊन नीलमणी कोठे ठेवला आहे का पाहता येईल.”

न्याय विचार करताना किती बारीकीने विचार करावा अयतने हे तेव्हा कोडे राजाच्या लक्षात आले त्याने साक्षीदारांना बोलावून छोटी बाय दित्याबद्दल फांदीची विस्वा देण्याची चमकी दिली तेव्हा दोघांनी राजाचे पाय धरले व सावकाराने प्रत्येकाला पाचपाच सुवर्णमुद्रा देऊन छोटी बाय जायला सांगितले असल्याचे कबूल करून, त्यांना त्या नीलमण्याविषयी प्रत्यक्षात काही एक माहीत नसल्याचे साबून महा-राजांना माफी करण्यास आज्ञेने विनंती केली.

साक्षीदारांनी अशा तऱ्हेने सर्व उघड सांगितल्यावर मावकाराला आपला अपराध स्वीकारावा लागला. त्याने बाह्यांगाला त्याचा नीलमणी दिला. त्यानंतर राजाने त्या सावकाराला व दोघा साक्षीदारांना सक्त भजुरीची शिक्षा करून तुरुंगाल पाठविले.

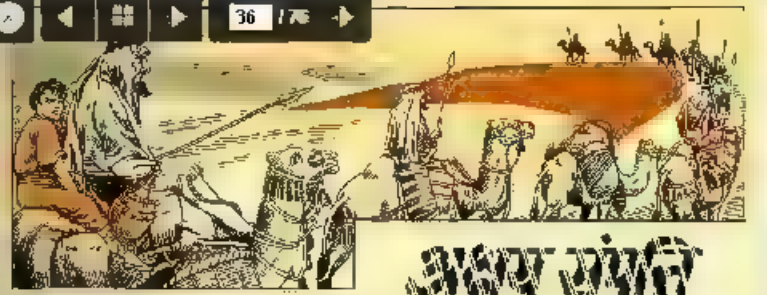
राजाने वीरदासला त्याच्या वानुयाविहल शास्त्रासक्ती दिली. नंतर प्रवितान वीर-दासाला हात दाखवण्याला सांगून म्हटले- 'महाराजे! मला ज्योतिषशास्त्र व हस्त-सामुद्रिक दोन्हीचे थोडे ज्ञान आहे. या तरुणाच्या हातावर राजयोग स्पष्ट आहे. कदाचित कोणी राजा राज्य भ्रष्ट होऊन अज्ञातवासात असावा. त्याचाच हा वारस असेल कदाचित.'

शेजारच्या खोलीत बसलेल्या राणीने ते ऐकले व वेगूढ होऊन जमिनीवर पडली. औषधोपचार केल्यावर ती बूढीवर आली. तेव्हा राजाने राणीला असे एकाएकी घरी येण्याचे कारण विचारले. राणीने

राणीने सांगितलेली गोष्ट खरी ठरल्यास जास्त संध्यापुराच्याची गरज राहिली नाही कारण ती दासी व गवळीवाड्यातील ती बाई अद्यापि जिवंत होत्या. तेव्हा राजाने वीरदासाला आपला मुवराज म्हणून स्वीकारून, आजपर्यंत ज्याला युवराजासारखे वाढविले होते त्याला व त्याच्या आई वडिलांना वर्षाभिन ठरवून दिले.

राणीने सांगितलेली गोष्ट खरी ठरल्यास जास्त संध्यापुराच्याची गरज राहिली नाही कारण ती दासी व गवळीवाड्यातील ती बाई अद्यापि जिवंत होत्या. तेव्हा राजाने वीरदासाला आपला मुवराज म्हणून स्वीकारून, आजपर्यंत ज्याला युवराजासारखे वाढविले होते त्याला व त्याच्या आई वडिलांना वर्षाभिन ठरवून दिले.

अक्षय संपत्ति

[२]

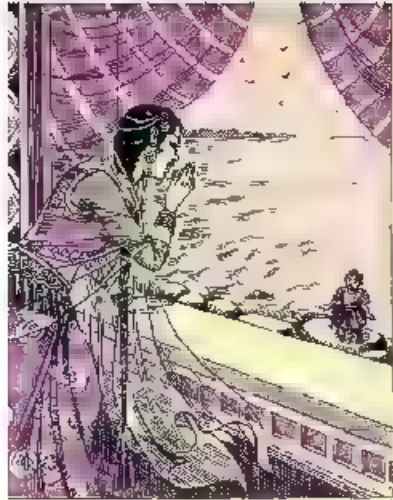
अबू अल कासिम खलीफाचा हात धरून एका झालनात गेला ज्या झालनात अबू चंदनदिकाचा वास दरवळत होता. अबू अल कासिम खलीफागैजारी बसून आत्मचरित्र सांगू लागला. म्हणाला -

"माझे वडील अब्दुल अजीज कायरो नगराचे एक सुप्रसिद्ध बन्हेरी होते. माझ्या वडिलांचे आधेघा व वणजोवादेखील तिथलेच राहणारे होते. माझ्या वडिलांनी कायरोच्या श्रीमंत व्यापाऱ्यात फार मोठी मान्यता जागा मिळविली. इजिप्तच्या सुलतानाला हेवा वाटू लागला आणि तो माझ्या वडिलांचे काही मुकसान करण्याच्या विचारात असल्याचे कळताच माझ वडील आपले सर्व धन घेऊन बसन्त्याला पळून गेले.

पुढे काही दिवसांनी माझ्या वडिलांचे लग्न बसन्त्याच्या सर्वात श्रीमंत व्यापाऱ्याच्या

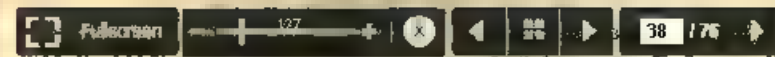
एकुलत्या एका मुलीशी झाले. मी आपल्या वडिलांचा एकुलता एक मुलगा होतो. माझ्या लहानपणीच माझं आईबाप वारले. म्हणून मला दोन्ही घराची बरोबर संपत्ति मिळाली. परंतु मी क्षेपे वर्षात ती सर्व उडवून टाकली. त्यानंतर त्या गावात राहणे मला लाजिरवाणे वाटू लागले म्हणून मी आपले घरदार सर्व निष्कले व जे जे पैसे मिळाले ते घेऊन एका व्यापाऱ्याच्या तांड्याबरोबर निघाले. माझा, डेसास्कस बगेरे शहरे पाहता आपल्या वाढवडिलांच्या कायरो शहरो येऊन पोचलो.

कायरो शहरातले महाल व इमारती पाहून मला माझ्या वडिलांची वाढवण झाली. माझ्या वडिलांनी त्याच गावात किती ऐन कारागारात दिवस काढले असतील याचा विचार करीत मी दुःखी मनाने नील नदीच्या

काठाकाठात कायरोच्या सुलतानाच्या महालापाठीमागच्या जागी येऊन पोचलो. मी सहज मान वर करून पाहिले तर शिडकीत एक सुरत तरुण स्त्रीच्या चेहेरा दिसला आणि सणार्पात तो बदृश्रम झाला. तो चेहरा पुन्हा दृष्टीस पहावा म्हणून मी रोज संध्याकाळी त्याच जागी तातनतास पाऊन बसू लागलो. परंतु पुन्हा ते चंद्रमुख सला दिसले नाही.

एक दिवशी मी उन्हाडताच त्या शिडकीकडे एक एक पहात बसून राहलो. त्या दिवशी संध्याकाळपर्यंत ते चंद्रमुख दृष्टीस पडले नाही. परंतु शिडकीवर पडलेला पडदा हलला आणि त्याच्या आठ कोणीतरी हलत्यांचा भास झाला.

बाबुला सरकला आणि चंद्रासारखा सुंदर चेहरा एकदम घमकाला. मी स्वतःचे जीवित त्या चेहऱ्यावर ओवाळून टाकले आणि म्हणालो—“हे स्वर्गातल्या अप्सरे! मी एक परदेशी बाहेर या कायरो महारात पाऊल टाकतांच एक शुभ संकलन घडाला तसा तुम्हा चेहेराच प्रथम मला दिसला.”

त्या सुंदर स्त्रीच्या चेहऱ्यावर मीतीची सादली बिसली. परंतु कुलुच्या सणाला ती शिडकीबाहेर वांकून मला ऐकू जाईल इतक्या स्वरान म्हणाली—“तू आतां या आणि मध्य रात्रीच्या सुमारास ये!”

माझ्या आनंदाला पारावार नव्हता. मी आपले दारिद्र्य, कष्ट आणि दुःख पार विसरून गेलो. मी घर्मसाळत पंऊन स्नान केले आणि उत्तमात उत्तम कपडे घालून त्या शिडकीच्या खाली वाऊन पोचलो. शिडकी खाली एक शिडी कोबत होती. मी ताह्य करून शिडी बसून बर गेलो. त्या गगनमंरी महालात दोन तीन शालन पार करून आत गेलो. तिसऱ्या दालनात तो माझी वाट पहात बसलेली बिसली.

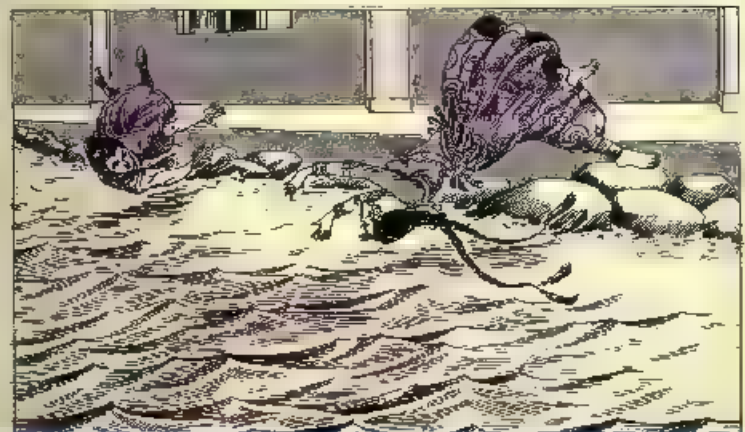
मी तिला माझ्या जीविताची कथा कथाणी सांगितली. ती ऐकून तिच्या ओळघातून सहानुभूतीची आसणे पळपळा गळू लागली.

म्हणाली “मी सुलतानाची बेगम आहे. माझ नाव लबीबा. माझ्या खवती बला नेहमी पाण्यात पाहतोत. म्हणून मला शंपत्यकुलाचा काम नाही. तुझे अनन्य प्रेम ओळखून तुझ्या सारखा पती लाभलावर मी किती सुखी होईन, हाच विचार माझ्या मनात घर करून बसला आहे.”

आम्ही दोघे बोटतच होतो इतक्यात कोणी तरी दारावर थाप दिली. लबीबा भीतीने अक्षरशः थरथर कापू लागली. म्हणाली “आपण धोक्यात सापडलो. सुलतानासिवाय कोणी माझ्या दारावर अशी थाप मारीत नाही.”

तिचे म्हणणे सरे ठरले. दुसऱ्या क्षणाला बहा काळे बुलडुब त्या दालनात फिरले. त्यांनी मला उचलून शिडकीबाहेर नदीत फांकून दिले. दुसऱ्या शिडकीतून खत्रीवाला नदीत फेकलेले मी पाहिले. मी कसा तरी वाचलो. परंतु माझ्यासाठी नदीत पडलेल्या त्या निरपराध तरुणीला मी पुष्कळ प्रयत्न करूनही वाचवू शकलो नाही.

मी इजिप्त देश सोडला आणि बमदादला आलो. माझ्याजवळ फक्त एकच दीनार उरला होता. थोडी मिडार्ड, फळे, खतर. चगैरे वस्तू विकत घेऊन त्या एका शाळेचात ठेवून गाभे गात उरल्यावर फिरत त्या वस्तू विकू लागलो. मला ईश्वररूपेने गळा चांगला मिळाला होता. म्हणून पुष्कळ स्नेह

जमन व मालाची वांगली विक्री होई. एक दिवशी बगदादचा सर्वात मोठा व्यापारी माझ्याकडे आला आणि माझ्या जवळचे एक फळ विकत घेऊन मला आपल्या दुकानात बोलावून बंडल गॅल त्यात मला माझ नाव विचारले.

मी म्हणाली—“शेट साहेब! मला त्या जुन्या आठवणी काढून घेऊ नका. माझ्या काळजाला पीठ पडतं.”

त्या दुकानदारांनी विषय बदलून मला ज्ञानवीन श्वात काय मिळते हे विचारले आणि वहा दीनार देऊन निरोप दिला.

त्या दिवसापासून तो रोज काहीतरी वस्तु विकत घेई आणि मला भरपूर किंमत

४७

देई. मला त्याचा स्वभाव आवडला म्हणून मी मनमोकळेपणाने आपला जीवन वृत्तांत सांगितला. सर्व ऐकून घेऊन तो मला म्हणाला—“बबू! अल कासिम! आजपासून तू मला स्वतःच्या मुलासारखा मालास. माझ्याजवळ तुझ्या बापातून जास्त धन व संपत्ति आहे. मला मूळबाळ नाही. तुझ्या हातातला हा थाळा दे फक्तून.”

दुसऱ्याच दिवशी तो दुकान बंद करून माझ्याबरोबर ससऱ्याला निघाला. असरा त्याचे जन्मस्थान होते.

बसऱ्याला माझ्या ओळखीची अनेक स्तंही मंडळी होती. मी आपल्या मानलेल्या बापाला सुली करण्यासाठी आवश्यक सर्व व्यवस्था करून दिली. तो मला म्हणे, बबू! तुला मी प्रथम पाहिले तो मुहूर्त खरोखरच चांगला होता. तू इमानदार निघालास व स्वभावाने इतका प्रेमळ निघालास, यातून ज्ञानदाची गोष्ट ती काय असणार? माझ्या मागून तूच माझ्या या सर्व संपत्तीला वास्त आहेत.”

मी एक वर्षभर आपल्या या प्रेमळ पित्याची जिबेभावे सेवा केली. मित्रांच्या सगतीत फुकट पैसे व वेळ घालविणे सोडून दिले. दुर्दैवाने माझा हा प्रेमळ पिता आजारी पडला तो जवळ बोलावून मला म्हणाला—“मुला! बत्पाळ घुलाकडून वायुव्यभरात

काढून मिळाळे. मी तुला आशीर्वाद देतो, तू वायुव्यभर आनंदाने तुखासमाधानाने राहशील. देवाची कृपा तुझ्यावर कायम राहिल. मला जल्माचे बोलावणे येण्यापुर्वी एक मास पुढे कायक्याचे जाई. किन्त्यक पिढ्यांपासून आमच्याकडे इतकी संपत्ति जमा झाली आहे की सोळासोळा राज-रज्जशासनांसुद्धा लाभणे बाक्य नाही.

त्यानंतर त्यांनी फुकट गोष्टी कानात सांगितल्या म्हणाले—“आमची संपत्ति कधी कधी होणेंच शक्य नाही म्हणून तू वाढेल तितका मनसात दानधर्म करीत जा. त्यातून जास्त महत्वाची गोष्ट म्हणजे तू स्वतःची तुल्यत सांभाळून राहात जा. अल्लाची मुझ्यत्वर सर्वेदा मेहेरबानी राहो तो तुला सुखी ठेवील.” एवढे सांगून त्यांनी बोळे मिटले ते पुन्हां उघडले नाहीत.

मी आमच्या बंडाच्या रीतीरिवाजा-प्रमाण आपल्या घडिलाची जन्यष्टी क्रिया पुरी केली आणि त्यांची संपत्ति जेवढी होती ती मायल्या शाण्यात घेतली. माझ्या मित्रमंडळींनो बळा यावळी पुन्हां बजावून सांगितले की मी ज्या उच्छेने पैसे उघडतो आहे त्या तच्छेन माझ्या हातात करवटी येईल. माझा खर्च वाढत गेला दानधर्म वाढत गेला. बसऱ्याला येणाऱ्या प्रत्येक

अतिथींपाहुण्याचा सत्कार करणे मी आपले खास कर्तव्य समजून ते पाळत आलो. पण अजून मला गरीबी आलेली नाही.

माझी बही खर्चीक राहणी पाहून बसऱ्याच्या अधिकाऱ्यांना हेका वाटू लागला. एक दिवशी शहराचा कोतवाल माझ्याकडे आला म्हणाला—“शहरातला कोण किती खर्च करतो याच्याशी मला काय कर्तव्य पण माझे पीठ भरवणे पाहिजे की नाही?” म्हणजे त्याला लांब हवी होती.

‘तुमच्या कुटुंबाचा मासिक खर्च एकंदर किती आहे म्हणता?’ मी विचारले.

“जहो, दररोज वहा दीनार तरी खर्च होताच,” कोतवाल म्हणाला.

“एवढ्यात सांगते? अजक्य! मी क्षमर दीनार दररोज आपल्याकडे पाठवीत जाईन. किंवा महिन्याबरोधी रक्कम माझ्या मुनींमां कडून आपण घेऊन घेऊन जात जा” मी म्हणालो

तो नसऱ्याचा मुख कोतवाल होता. वेढ्यासारखा माझ्याकडे पाहू लागला. मी त्याची समजूत घालून त्याला निरोप दिला.

दुसऱ्या दिवशी काजीसाहेब आले आणि म्हणाले—“मुला! जकात मुखरुमान धमिधांचे एक जुने कर्तव्य म्हणून मानले जाते आपल्या प्राप्तीचा पंचमांश गरिबांना वांटायला लागतो”

42 175

मी म्हणालो— आपण काय म्हणालात ते नाही मला कळले. मी पृष्कळ दिवसां-पासून आपल्याकडे येऊन एक निवेदन करायचे म्हणत होतो गरीबांमध्म वाटायला मी दर महिन्याच्या सुरुवातीला एक हुंवार रुपये पाठवावे म्हणत होतो. माझे वडील वारले त्याला दोन वर्षे होऊ आली ते बोवीस महिने व जालू महिना मिळून पंचवोस हुंवार दीनार मी आपणांस देतो यापुढे एक हुंवार दीनार पाहिल्या वाटलेला आपल्या घरी चालून येत राहतील”

काजीने सली वांकून मला तीनदां सलाम केला. त्यानंतर तीवच दिवसांनी वसऱ्याच्या बलीने माझ्याकडे निरोप पाठविला. मोठ्या नम्रपणे माझ्याशी बोलला. म्हणाला—“तुझ्या सारख्या तरुणाने आपल्या संपत्तीचा आकार प्रकार एकदां मला दाखविला म्हणजे मी कोण किती खर्च करतो हे विचारण्याला कां येईन?”

मी म्हणालो—“वली साहेबांना मी आपली सर्व संपत्ति दाखविली तर त्यात काही विचरवार नाही. पण माझा विचार आहे की आपणांकडे दर महिन्याला दोन हुंवार दीनार फलीरांना वाटण्यासाठी पाठवावे.” वलीसाहेबांनी ते काम मोठ्या आनंदाने आपल्याकडे घेऊन त्या मेहेरबानी बहल माझे आभार मानले

आणि देणूक त्यांच्या तोंड उक्ता म्हणून बघ करीत आले आहे. कोणाची वांकडी नजर माझ्या संपत्तीकडे पळली नाही मी अतिथी-अन्यागतांना मनस्वेत भेटी देतो. कधी कधी न होणाऱ्या माझ्या अक्षय्य संपत्तीची बोटाक्यात ही कहाणी आहे.” अजू अल कासिम एकडे सांभून गण वसला.

सलीफाच्या मनात त्या तरुणाची संपत्ती पाहण्याची तीव इच्छा उत्पन्न झाली. तो म्हणाला—“परंतु ही अक्षय्य संपत्ति असते कशी, प्रत्यक्ष डोळ्यांनी पाहिल्या शिवाय मला कसे कळणार? तुम्हां हे गुपित कोणाला कधी सांगणार नाही, याची जपय घेतो”

“आपल्या अतिथी अन्यागताला असंतुष्ट ठेवून विरोध देण नरकयातनपंथा कठीण आहे मात्र आपण मी शांन त्या अटी मान्य कराव्या, आनंदाने माजी अक्षय्य संपत्ति दाखवोव पाहिली अट म्हणजे आपल्याला आपल्या डोळ्यांवर पट्टी बांधून घ्यावी लागेल. मी आपल्या बरोबर सलवार घेऊन येईन. आपण माझ्याशी दुष्यं बहार करणाऱ्या प्रयत्नात व्यस्त्याची शंका मला आल्यास मी निर्दयपणे वा सलवारीचा उपयोग करीन.” अजू अल कासिम म्हणाला.

“मला सर्व अटी कबूल आहेत.” सलीफा म्हणाला.

अजू अल कासिम सलीफाच्या डोळ्यांवर पट्टी बांधून आपल्या वाड्याच्या तळघरात

घेऊन गेला. भुमारची वाट बरीच लांब व वांकडी तिक्डी होती. अगदी टांकाला तळघरातच खोर व एक मोठे वाळन होते तेथे पौढत्यावर कासिमने खलीफाच्या डोळ्यावरची पट्टी सोडून टाकली. बूहेच्या भितीना आणि लांदांना बसवलेली माणिक्य हिरे व रत्न पाहून खलीफाचे डोळे दिपून गेले. त्यांच्या उजंडात खलीफाला शंभर फुदाच्या व्यासाचे एक वर्तुळाकार दालन दिसले. त्यात अशरफीचा एक मोठा सांठा होता. त्याच्या काळाकाठाने बारा मुर्ती होत्या. प्रत्येक मुर्ती एका विशिष्ट मण्याची होती आणि ती सोन्याच्या उच्च आसनावर चढी केलेली होती.

माची कल्पनाच करण अशक्य होते. अबू अल कासिम म्हणाला—“माझ्या पूर्वजांनी कित्येक पिढ्या माझ्या सारखा मनसोस्त दानघर्मे केला तरी या सरोवरातले सोने अर्धा इंच देखील खाली गेले नाही. जसे सांगून कासिम खलीफाला दुसऱ्या खोलेत घेऊन गेला. तेथे त्याहून मोठे हिऱ्या भाणकांचे एक सरोवर होते. तेथे खलीफाला दिलेल्या झाडासारख्या मयूरवृक्षाच्या दोन रांगा होत्या. त्या सरोवराच्या छपरावर—“जो मनमोकळपणाने सचं करतो तोच खरा धोबत! आणि मैत्री शिवाय दुसरी काणती ही गोष्ट श्रावविण्या योग्य नाही.” असे लिहिलेले होते.

अशा सन्नेने खलीफाने कित्येक दारुन पाहिली आणि तो दमून गेल्यावर कासिमने खलीफाच्या डोळ्यांना पट्टी बांधली आणि त्याला भुयारातून बर आणल्या बरी बोळावून घेऊन गेला.

दोघ विश्वांतीसाठी लोडाला ठेवून बसले तेव्हा खलीफा कासिमला म्हणाला—“तू एका मुलीला भेट म्हणून माझ्याकडे पाठविलीस. तशा कित्येक मुली तुझ्याकडे आहेत असे वाटते.”

“का नाही? परंतु त्यांच्या पैकी एकीवर ही माझी नजर पाली. त्या सर्वांहून माझ्या

माझी भेट करून कोणी वेईल तर मी आपली ही सर्व अक्षय संपत्ति तिच्यावर सोबावून टाकीन.” अबू अल कासिम म्हणाला.

कासिम त्या मुलीला इतकी वर्षे विसरू शकला नाही या बाबतीच खलीफाला कोतुक वाटले.

खलीफा, कासिमने दिलेल्या सर्व वस्तू घेऊन बगदादला आला. त्याने तुझ्यातून जफरला बोलवून आणले. त्याला माफ करून व त्याला अनेक पारितोषिके देऊन म्हणाला—“जफर! अबू अल कासिमचा सत्कार कोणत्या प्रकारे केला तर बरोबर होईल? कारण त्याला काही दिवस तरी ते त्याच्या स्वतःच्या संपत्तीच्या मानाने अवदीच झुलजक ठरेल.

जफर म्हणाला “त्याला बसण्याचा सुभेदार नेमण बरोबर होईल.”

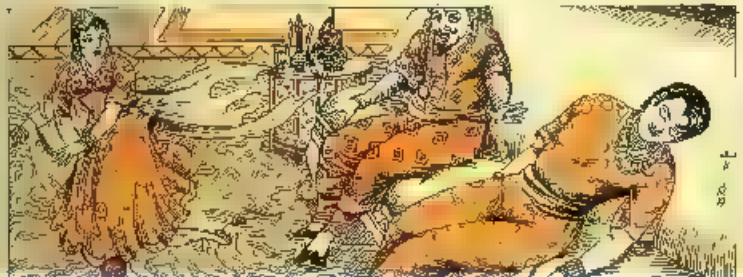
“तर मग तू स्वतः जाऊन त्याला आदरपूर्वक बोलावून घेऊन ये. ती तो

समारंभ स्वतःच्या हाताने करावा म्हणतो.” खलीफा म्हणाला.

जफर बरोबर अबू अल कासिम बगदादला जाऊ तेव्हा खलीफा स्वतःच्या मुलासारखा त्याला भेटला. त्याचा सर्व प्रकार सत्कार करून त्याला एक मेजवानी दिली. मेजवानीच्या वेळी एक गुलाम स्त्री गरणे म्हणायला म्हणून समोर आली. तिला पाहताच अबू अल कासिम बसुद्ध होऊन पडला.

तो शुद्धीवर आला तेव्हा ती गुलाम तफणी लबीना असल्याचे कळले. ती नदीत पडली तेव्हा एका कोळ्याने तिला बाबविले आणि एक गुलाम म्हणून तिला विकले. तिला विकत घेण्याचा व्यापार्यान बगदादला खलीफाच्या महालात तिला विकले.

अबू अल कासिम बसण्याचा सुभेदार झाला आणि त्याची प्रथिका लबीना वेगळ झाली. त्यानवर कित्येक वर्षे त्याचा संसार सुखाचा झाला.

देवमाणूस

एका गावी सुभाष नावाचा एक वैद्य रहत असे. तो पाला, मुलगा व काही फळे यांची औषध तयार करून सर्वे तऱ्हेच्या रोगांचा इलाज करीत असे.

सुभाष एकटा होता. म्हणून थोडक्या मिळकतीवर त्याचा उदरनिर्वाह चाले. तो गोरगरिबांना फुकट औषधे देई. म्हणून वकळपासच्या पंचक्रोशीत त्याचा नाव-लोकिक वाढला. वर्षागवायूसारखे अर्थकर रोग आणि सर्पदंशासारखे आजार तो शोधचा वेळात बरे करी. बरा रोषाचे औषधपाणी करून देतील तो पैसे फारच कमी वई म्हणून एवढा लोक देवमाणूस मानीत.

सुभाषची वाढती कीर्ती पाहून गावच्या जमिनदाराच्या पोटात दुसू लागले. कारण सुभाष त्या गावात येण्यापूर्वी लोक त्या जमिनदाराला एक मोठा देवमाणूस मानीत. परंतु आता स्थिति बदलली होती. त्याच्या

घरी लोकांची गर्दी जवळपासची सुभाषच्या घरी जमू लागली होती कारण सुभाष गोरगरिबांना पैसाची कमी जास्त मदत करीत असे.

सुभाषचा हा वाढता मान कमी कसा होईल या गोष्टीचा जमिनदार विचार करू लागला. एक दुष्ट विचार त्याच्या मनात आला आणि आपला घाट पुरा होण्यासाठी तो संधी पाहू लागला.

एकदा संध्याकाळी सुभाष काही औषधे एका पिशवीत घालून कोठेतरी परगावी एका रोम्याला पहामला निघाला. जमिनदाराने ते पाहिले आणि सुभाषला विचारले-“काय हो वैद्यबुवा! काटे निघालात?”

“सजारच्या गावी दोष तिचे जाबारी आहेत. त्यांना पाहून औषधपाणी करण्यासाठी जतने आहे.” सुभाष म्हणाला.

होता. सुभाष निघून गेल्यावर जमिनदाराने आपल्या नोकरांकशी सुभाषच्या घराच्या एका भिंतीला भोंक पाडले व आत जाऊन औषधाच्या वाटल्या फोडून टाकल्या आणि ज्या मुलगा व इतर औषधे होती ती जाळून टाकली. सुभाषच्या घरात कोणीच नव्हते. दुसऱ्या दिवशी सुभाष गावातून परत आला. घरात कोणीतरी शिरून औषधाच्या वाटल्या फोडून इतर औषधे जाळून टाकल्याचे कळले. एका जागी भिंतीला एक भगदाड पडल्याचे पण दिसले.

चोरी करण्यासारख्या पुष्कळ वस्तू जशाच्या तशाच होत्या. फक्त औषधांची नासधूस झालेली पाहून कोणीतरी दुष्ट-बुद्धीने हे सर्व केले असावे, असे साहजिकच सुभाषला वाटले. परंतु त्याने कधी कोणाचे नुकसान केले नव्हते. मग द्वेषबुद्धीने हे कोणी बरे केले असावे, हे त्याला कळना.

सुभाषने खूप मेहनत करून पुष्कळ औषधे तयार करून ठेवली होती. पण ती अशातऱ्हेने एका रात्रीत नष्ट झाली. त्याच्याकडे अनेक रोषी येऊन वाट पहात होते. परंतु कोणाला औषध देणे त्याला शक्यच नव्हते. लोकांनी चोराला शिब्या दिल्या. परंतु जमिनदाराला मात्र त्याचा डाव साधल्याबद्दल फार आनंद झाला.

त्याच वेळी जमिनदाराने नोकर जमिनदाराच्या मुलाला घेऊन घाव-घावाच्या आले आणि मुलाला साप चावला असल्याचे सांगू लागले. म्हणाले-“रोवात छोट्या मालकना साप चाबला. अर्धा तास झाला शुद्धच नाही. काम वाटेक ते करून औषध वेळवर देवविल पाहिजे.

जमिनदाराच्या घरासमोर लोकांची गर्दी जमली. गर्दीतला एक मनुष्य म्हणाला-“सुभाष वैद्यकडे घेऊन जा. एका मिनिटात मुलगा शुद्धीवर येईल.

निष्पाद्याने जमिनदाराला सुभाष वैद्यकडून मुलाला घेऊन घावाचे लागले. नोकर मुलाला उचलून घेऊन पाठीमागून आले.

जमिनदार वेढाला हाक मारून म्हणाला
अहो वैद्यवृद्धा! काय वाटेस ने करून
मुलाला वाचवा हो! सपि चावला आहे
साला."

"होय हो, पण काय करू? रात्री
कोणीतरी दुष्टाने घरत शिरून सर्व
औषधांच्या बाटल्या फोडून टाकल्या व
औषधांचा पाला व मुलूचा आळून टाकल्या."

जमिनदाराला जोडे मारल्यासारखे झाले
योग्या आवाजात म्हणाला—"वैद्यवृद्धा!
तो दुष्ट सीध होतो हो! मला शमा करा
माझ्या मुलाला वाचवा अश्वघुषभर मी
तुमचे हे उपकार विसरणार नाही."

"वरं वांवा ह, आलोच! असे सांगून
मुभाष घराबाहेर बांबत गेला

"वातां बंधबुवा कशाळा येतात? करावे
तसे बरावे, देव सर्व पहात असतो,"
एकजण म्हणाला

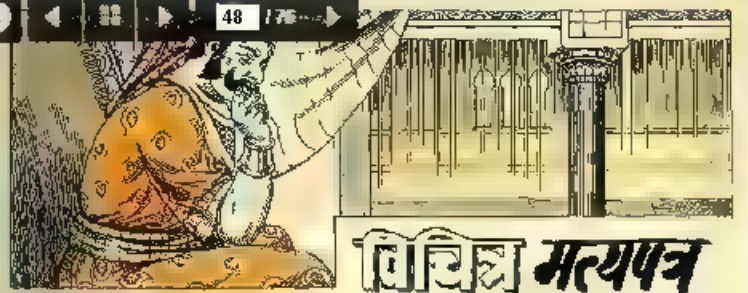
"मी आपल्या मुलाचा गळा स्वतःच्या
हाताने कापला हो!" असे म्हणत जमिन-

दार टाही फोडून रडू लागला पण
मुभाष थोड्याच वेळान परत आला.
त्याच्या हातात कसल्या तरी फुलूचा व
पाला होता त्यान पाला चुरणळून मुलाच्या
नाकाजवळ नेला आणि त्याचा रस थोडा
थोड्यात चावला थोड्या वेळाने जमिन-
दाराचा मुलगा हुल्ला आणि थोड्या
वेळाने चांगला सुडीवर आला.

तेव्हा जमलल्या सर्व लोकांना जिवात नोन
आल्यासारखे झाले

त्या विवसापासून जमिनदाराच्या बागण-
कीत एकदम फरक झाला त्याने मुभाषला
तुकसान भरपाई म्हणून पुष्कळ धन दिले
आणि औषधे तयार करण्यासाठी आपल्या
नोकरांना पाठविले

मुभाषचा नाबालीकिक ह्या घटनेनंतर
जास्तच वाढला त्याने त्याच गावात
कायमचे रहावयाचे ठरवून लव्ज करून
घेतले बर्बे म्हणू लागले—"एका देव-
माणसामुळे दुष्ट माणूसदेखील देवमाणूस
झाला

विचित्र मृत्युपत्र

शोलादित्य नावाचा एक प्रसिद्ध राजा
होता. त्याला दोन बायका होत्या
त्या जुळ्या बहिणी होत्या त्या जुळ्या
बहिणींनी राजाशी एका अटीवर लग्न केले
होते राजाने दोघींना सारखा मान देऊन
बागविले पाहिजे अशी ती अट होती
दोघींना एकाच दिवशी व एकाच युहूर्तावर
मुलगा झाला आणि दोघी निवर्तल्या.

शोलादित्याच्या दोघां मुलांची नावे
अनुक्रमे देवादित्य व सुरादित्य अशी होती
सुरादित्य मोठे स्वभावाचा होता व
देवादित्य थोडा कठीर स्वभावाचा होता
दोघे अल्पवयी असतांच राजा मरण पावला
राजाच्या अचानक मरण झाल्याने राजा
मन्याकडे आपले मृत्युपत्र लिहून देऊ
शकला नाही

मुले वयात येईपर्यंत मंत्री नयपाळून सर्व
राज्य कारभार पाहू तरी इतर दरबान्यांना

व सेनापतीला पुढे काय होणार याची
कगळणी वाटत असे कारण दोघे राजकुमार
मोठे झाल्यावर गादीवर आपला हक्क
सामोऱ्या. दोघांच्या माता पट्टराणी म्हणून
ओळखल्या जात असत

राज्याचे वाटं करणे कोणत्याच पसन
नव्हते शोलादित्याच्या कुळदेवतेची राज्याचे
वाटं कोणत्याही परिस्थितीत होऊ देऊ नयेत
अशी खास आज्ञा असल्याची लोकांची
समजूत होती, तसे वाटं झाले तर राज्याचा
सर्वनाश होईल असे कुळदेवतेने राजाला
सांगितले होते

यशाचेळी दोघे राजकुमार वयात आले
व गादीवर स्वतःचा हक्क असल्याबद्दल
दोघे ही हट्ट वरून बसले. ती प्रश्न सुरादा
कसा या काळजीत मंत्री पडला तेव्हा
त्याला मायापाल नामक दरबारी मंत्रिकाची
मदत घेण्याचे सुचले

मायापालने सर्व गोष्टी सांपणने ऐकून घेतल्या व म्हणाला-“राजाच्या मृत्युपत्रा-विषयी मला काहीच माहीत नाही परंतु महाराजांनी फार पूर्वी काही कागदपत्र एका पेटीत ठेवून ती पेटी माहडाकडे असे सांगून ठेवून दिली होती की, पुढे मागे कधी गरज वाटली आणि एकाद्या प्रसंगावर बाद विवाद किंवा तंटा झाला तर ती मिट-विण्यासाठी या कागदपत्रांचा उपयोग होऊ शकेल. पाहिले तर ही पेटी उघडून पहावी कदाचित काही तोड निवेल.”

दुसऱ्या दिवशी अंधार मंथानं दरबारांत सर्वांसमक्ष पेटी उघडली आणि त्यातून काही वस्तू बाहेर काढल्या. त्या पाहून सर्व

पट्टीची तीन वळी होती. त्यांच्यावर १ २ ३. आंकडे होते त्यांच्याविषयी माहिती बाणखी एका कागदावर लिहिलेली होती “एक आंकडा असलेले वळ देवादित्याला द्यावे ते माझ्या राज्याचे आणि संपत्तीचे चिन्ह आहे नवपालने त्याच्याकडून ते वळ पट्टीच्या मधोमध कापवून दोन वळी करून घ्यावी”

देवादित्याने काळीने बाणल्या हातातले वळ कापले व एकाजी दोन वळी झाली त्यानंतर नवपालने दोन आंकडा असलेले वळ सुराचित्याला देऊन त्याच्या सबबी माहितो वाचली-“या वळधात संकेत रूपाने माझे राज्य व संपत्ति कशी असावी हे मी सुचविले आहे”

सुरादित्याने ते वळ पट्टीच्या मधोमध कापले तेव्हा त्याची दोन निरनिराळी वळी होण्याऐवजी एक मोठे वळ झाले.

नंतर नवपालने तिसरे वळ देवादित्याच्या हातात देऊन तत्संबंधी सूचना वाचली ती अशी-“हे वळ पट्टीच्या मधोमध कापल्यास आपल्या दोघां मुलांचा परस्पर संबंध केसा असावा व त्यांनी केले राज्य करावे याविषयी माझ्या मनातली इच्छा कळेल.”

देवादित्याने तिसरे वळ पट्टीच्या मधोमध कापले तेव्हा दोन वळी तर झाली, परंतु

दिसला सुग नम्र होता

महाराजांचे हंच मृत्युपत्र असल्याचे सर्वांना स्पष्ट झाले. देवादित्य आणि सुरा-दित्य दोघांनी आपल्या प्रेमळ पित्याच्या इच्छेप्रमाणे बाणण्याचे ठरविले. दोघे परस्परांना प्रेमाने कडकडून भेटले दोघांच्या डोळ्यांतून आनंदाश्रू वहात होते

त्यानंतर राज्याचे वाटे झाले नाहीत. राज्यकारभारात दोघे सारखी सारखी जबाबदारी घेऊन राज्याची व्यवस्था करू लागले. जसा तऱ्हेने नवपाल समार जो प्रसन्न होता तो इतका सहजी सुटला सर्वांच्या मनाचे समाधान झाले. रात्री एक मजधानी झाली मेजवानी झाल्यावर धरी परत जात असताना नवपालने मायापालला वाजूला नेऊन विचारले-“कायरे, महाराजांनी जाडूचा प्रयोग केसासारखा वाटला. ही जाडू राज्यात व शिकविलीस का?”

“होय, मृत्यू पूर्वी महाराजांनी माझ्या जवळ थोडी जाडू शिकून घेतली होती. मी

वळघाची ती जाडू मुम्हाला दाखवीन मुम्हाला सबड असेल तेव्हा तुम्ही चार बोटे कडीच्या व सुमारे तीन शत लांबीच्या कागदाच्या वीण पट्ट्या घेऊन या”

त्याप्रमाणे नवपाल एक दिवशी सारा तीन पट्ट्या वळून मायापालच्या घरी गेला. मायापालने कागदाच्या एका पट्टीची दोन्ही टोके डिकाने चिकटवून एक वळ (वाक) तयार केले नंतर दुसऱ्या पट्टीला अर्धा पीळ (मुरड) देऊन पट्टीची दोन्ही टोके डिकाने चिकटविली तिसऱ्या पट्टीची दोन्ही टोके चिकटविण्यापूर्वी पट्टीला एक घुरा पीळ दिला. (बालच विव पत्रा)

नवपालने कागदाच्या पट्ट्यावर मधोमध सूत्र केली आहे. बरोबर त्या सुत्रेवर काळीने तिन्ही पट्ट्या निरनिराळ्या कापल्या तेव्हा पहिल्या पट्टीचीसारख्या वाडूपीची दोन वळी झाली दुसऱ्या वळघाचे एक मोठे वळ झाले आणि तिसऱ्या वळघाची दोन निरनिराळी वळी झाली, पण ती सुटी पडली. दोन्ही कडीसारखी परस्परांना अडकलेली होती.

पंचफल्याणी

[३]

श्यामल नगराच्या राजाने विचारलेल्या प्रस्नाचे उत्तर वीरदासने दिले ते असे

मी एकदा समुद्रकाठच्या डोंगराळ प्रदेशात शिकारीला गेलो. मी एका उंच टेकाडावर बसून होतो तेव्हा मला पाठीमागून धूर वर येत असल्या दिसला. धूर येण्याचे कारण कळावे म्हणून मी त्या डोंगराच्या टीकापर्यंत गेलो. एका दरीतून धूर वर येत होता. मी दरीत डोकावून पाहिले तर घुरामुठे मला कोंकट्यासारखे झाले. घुराच्या क्षणाळा मी दरीत पडलो. भाक्षे भाग्य बलबत्तर होते म्हणून मला विशेष लागले नाही परंतु त्या दरीतून बाहेर कसे यावयाचे हा प्रस्न माझ्यासमोर उभा राहिला कारण कडा उभा होता मी मान वर करून पाहिले.

त्याच वेळी एका बाजूत कसला तरी आवाज झाला. मी त्या बाजूला वळून पाहिले. एक राक्षस घोंस बक्या व एका हरणाला घेऊन येत होता, त्याने त्या सर्वांना एका गुहेत हाकले आणि मज्ज्याजवळ येऊन म्हणाला "आत्तास, जरे झाले! मी तुझ्या साठी सुरी पाजळवून ठेवली आहे

"जरे मी तुझ्या एका घासाएवढासुद्धा नाही तुला एकाच डोळ्याने दिसते आहे. दुसरा डोळा मी बरा करून देतो. मी डोळ्यांचा वैद्य आहे." मी म्हणालो

राक्षस त्या गोष्टीस कबूल झाला. मी गुहेत जाऊन त्याच्याकडून एका मोठ्या मज्ज्यात पाणी गरम करविले आणि त्या पाण्यात त्याला बसायला सांगितले. एक गववाची खूड तयार करून घेऊन आलो. त्याच्या डोळ्यांना पट्टी बांधण्याचे निरा

बाहेर वाला आणि गुहेच्या दासवर उभा राहून मला दिव्या दाग देऊ लागला.

मी रात्रभर गुहेच्या भितीला टेकून राक्षसाच्या हात सामान्यपणे जाणार नाही अशा जमवी जाऊन बसलो. आपला स्वास लागला तरी मी कोडे आहे हे राक्षसाला कळले याची भीती पण मला वाटत होती. मी आपल्या सुरीने हरणाला ठार करून त्याचे कातडे काढू लागलो.

उजाडल्यावर पक्ष्याची किलबिल सुरू झाली तेव्हा राक्षस मला म्हणाला—"काय रे तू ओपला बाहेस की जाण आहेस? माझ्या बक्या सोड पाहू!"

मी म्हणालो—"बक्यांना बांधलेल्या दोऱ्यांच्या गाठी तुटत नाहीत हो!"

त्यानंतर मी एकेक करून सर्व बक्या सोडल्या. राक्षस म्हणे—"ए पांढरे! मला आतां तू कशी दिसणार न?" असे प्रत्येक बकरीच्या बग्यावर हात फिरवीत तो काही ना काही तरी म्हणे

खेवटी हरणाचे कातडे अंगावर पांघरून मी रोंगल रोंगल बाहेर भाऊ लागलो. राक्षस हरणाच्या कातड्यावर हरण समजून हात फिरवीत म्हणाला—"ए माझ्या लाडके हरणा! तू मला पाहू शकतेस पण मी तुला

पाहू शकत नाही न! असे म्हणत त्याने मला मुठ्ठा बाहेर जाऊ दिले. गुहेबाहेर आल्यावर रोबर सूर्यप्रकाशात आल्यामुळे मला हापसे वाटले. वर स्वच्छ आकाश व समोर समुद्र दिसत होता. त्या भागंदात मी ओरडलो—"जरे आंधळ्या राक्षस! तू मला पकडू शकला नाहीस रे!"

राक्षस माझा आवाज ओळखून म्हणाला—"किती लबाड आहेस रे तू? तुझी दुसारी पाहून तुला शाबासकी द्यावीशी वाटते मला. ही चे अंगठो बसिस!"

मी अंगठी घण्यासाठी तुझ्याजवळ येईन असे वाटले होय तुला? तू ती फंक बाक्याकडे!" मी म्हणालो

राक्षसाने अंगठी माझ्याकडे फेंकली मी ही उचलून बोटाला धातली
 "तुझ्या बोटाला चांगली वसली का रे अंगठी?" त्याने विचारले.

'हो, छान वसली!'" मी म्हणालो
 राक्षस जीराने हुसला आणि अंगठीला जडपून म्हणाला "कोठे आहेस ग तू?"
 "ही काय मी येथे आहे" अंगठी म्हणाली

तिचा आवाज ऐकून राक्षस आवाजाच्या रोखाने येऊ लागला आता मी संकटात सापडलो, मी अंगठी काढून टाकण्याचा यत्न करून पाहिला पण अंगठी निघवत ना म्हणून मी आपले ते बोटच काढून अंगठी संकट दूर समुद्रात फेकून दिले

राक्षस अंगठीच्या आवाजाच्या रोखाने पुढं पुढं येत होता. अंगठीनं समुद्रात इडला पडता 'मी येथे आहे' असे उत्तर दिले राक्षस समुद्राकडे धावत गेला आणि समुद्रात बुडून गेला मी देवाचे आभार मानले.

आणि तेथे होते ते सर्व घन उचलून घरां परत आलो.

वीरदास येथवर गोष्ट सांगून म्हणाला-
 ते संकट म्हणजे खरोखर गीत घणारेच हात. अंगठी धातलले माझे बोट कायमचे गेले पण माझा जीव वाचला! असे सांगून वीरदासाने अंगठी चालताना ते अनामिका नांवाचे बोट नसल्याचे दाखविले

स्मरमल देशाचा राजा ती गोष्ट ऐकून म्हणाला-"तुम्ही ही गोष्ट खरोखरच अद्भुत आहे. तू सांगितलीस ही गोष्ट खरी असावी असे मला वाटते आहे तू आपल्या गोष्टी सांगून आपल्या दोन मुलांना वाचविले आहेस अशीच आणखी एक गोष्ट सांगून तू तिसऱ्या मुलालाच वाचव."

वीरदास काही वेळ विचार करून म्हणाला-"माझ्या आयुष्यात याहुन आम्हात बोव्याची घटना घडली आहे"

"तरम्हा ती गोष्टपण सांग!" राजा म्हणाला (पुढली गोष्ट पुढील वकी)

महाभारत

शंकराचे दर्शन करावे असा अर्जुनाला सल्ला देऊन इंद्र अदृश्य झाला. अर्जुनाने त्या प्रमाणे तपश्चर्या करून शंकराला प्रसन्न करण्याचे ठरविले. अर्जुन पुढं पुढे जतनच होता त्याला वाटेत अत्यंत सुंदर वन दिसले. त्यातले वृक्ष व वेली मनोहर फुल फळांनी जास्तच सुंदर दिसत होत्या ते निरापद व निर्जन असे रम्य-स्थान अर्जुनाने तपश्चर्येसाठी निवडले.

अर्जुनाने तेथे सतत चार महिने अखंड तपश्चर्या केली बत्कळ वस्त्रे धारण करून व जटा वाढवून त्याची तपश्चर्या जाली असता त्याच्या शरीरातून उष्ण वारे बाहेर येऊ लागले सारे वन धुराने भरून गेले ऋषी व मुनी पावळून गेले व त्यांनी

शंकराचा धावा केला आणि अर्जुनाची इच्छा तृप्त करून त्याच्या तपश्चर्यामुळे तप्त झालेल्या वनाचे रक्षण करण्यास विनंती केली शंकराने ऋषींवर व मुनींना प्रगट होऊन अर्जुनाच्या सनाने लवकरच समाधान करून देण्याचे वचन दिले

ऋषीमुनींना निरोप दिल्यानंतर शंकराने किरात वेष धारण केला पार्वतीने किरा तिणीचा व शंकराच्या गणांनी त्यांच्या अनुयायांचे वेष धारण केले आणि सर्व अर्जुन तपश्चर्या करीत होता त्या आगी येऊन विह्वार करू लागले

त्याच वेळी मूक नावाचा राक्षस रानाती दुवराचे रूप घेऊन अर्जुनावर धावून गेला. अर्जुन धनुष्य बाण घेऊन त्याला मारामार

घाबला तेव्हा किरात वेपधारी शंकर अर्जुनाला म्हणाला—“अरे! ती शिकार माझी आहे त्याचा घघ मी करणार, तू बाजूला हो

अर्जुनाने त्याच्या ब्रीलगाकाडे वुल्लस केले आणि रानडुकरावर बाण सोडला एकाच वेळी घोघांचा खाण लागल्याने हुक्कर खऱ्या रोजस रूपात प्रगट होऊन जागच्या जागी मरण पावले आणि जमिनीवर लाठू लागले

अर्जुनाने किराताला विचारले—“कोण रे तू? किरात की आपली कोणी? या निर्जेन वनात आपल्या बायकोला धऊन विहार करतो आहेस कोण तू? ते हुक्कर मला

घेर करायला येवस म्हणून मी त्याला मार केले. तुला मध्येच बाण सोडायची गरजच काय? ही माझी शिकार आहे तू शिकारीचा नियम अंग केला आहेस मी तुला त्याबद्दल शिक्षा करतो.

किरात वेपधारी शंकर अर्जुनाच्या तोंडचे ते वान्य ऐकून एवढी तृप्तता व म्हणाला—“मी माझ्या बायको बरोबर वनात स्वच्छंद विहार करतो आहे त्याची फिकीर तुला रे कायला? आम्हां रानटी जातीच्या समाजात नहराबायको दोष बरोबरच शिकारोला आतात. पण तू या निर्जेन वनात कसा काय? तू दिसायला सभ्य जातीचा व कोमल प्रकृतीचा दिसतो आहेस. आता या रानडुकराची गोष्ट विचारलील तर मीच त्याला पळित्याने बाण मारला. नंतर तू सुद्धा त्याला बाण मारलास तू स्वतःला असवान समजून मला वाटेल ते बोललास तू खरोखरच बलवान असशील तर माझ्याली दृढदयुद्धासय.”

अर्जुनाने लगेच किरातावर शरवृष्टि केली पण किराताला जणुकाही त्या शर वृष्टीची फिकीरच वाटली नाही. तो इसत म्हणाला—“अरे, हे काय खाण झाले? तुझ्या जबळ याहुन चांगले काण नाहीत वाटते?”

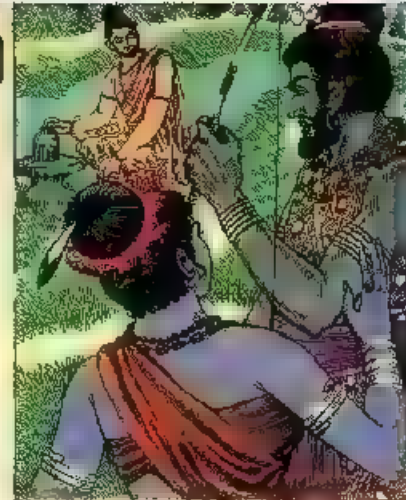
अर्जुन ते ऐकून थोडा चपापला त्याचे बाण ज्या किराताला सार्थ मुद्दा करू

असेलसे अर्जुनाला वाटले नाही तो कोणीतरी महामगाकमी कोढा असला पाहिजे किंवा आलौकिक पुरुष तरी असला पाहिजे असे त्याला वाटले तरी अर्जुनाने शरवृष्टी चालू ठेवली परंतु थोड्याच वेळात त्याचे अक्षय्य तूणीर रित झाले

अग्निनारायणाने ते तूणीर त्याला दिले होते. असे तूणीर रिते सारले पाहून अर्जुनाच्या पन्हाल्ली शका जास्तच वाढली. त्याने आपल्या मांडीव धनुष्याचे टोक किराताच्या शरीरास पोसकण्याचा प्रयत्न करून पाहिला पण मांडीव धनुष्य तुकडे तुकडे होऊन पडले

आता अर्जुन निःशस्त्र झाला त्याने झाडाच्या कांड्या वीडून किरातावर फेंकल्या नंतर माठमाठ दगड फेंकले पण किरात जागचा हल्ला देखील नाही तेव्हा अर्जुन त्याच्याशी कुस्ती खळायला गेला मुष्टियुद्ध सुरू झाले आणि किराताच्या मुष्टिप्रहाराने अर्जुन वेशुद्ध होऊन जमिनीवर पडला

सुद्धीवर आल्यावर अर्जुनाने स्नान केले आणि मातीचे एक शिबलिंग करून त्याची पूजा करू लागला तो त्या शिबलिंगाला पुष्पगुच्छ वाहू लागला की ते किराताच्या डोक्यावर जाऊन पडत ते पाहून अर्जुनाच्या मनाची खानी झाली व आनंद पण झाला

की त्याने आतापर्यंत जे दृढयुद्ध केले ते स्वतः शंकराशीच केले होते त्याने शंकराला साष्टांग नमस्कार करून त्याची श्रमा मागितली आणि शंकराचे स्तोत्र म्हणू लागला

तेव्हा शंकर अर्जुनाची भक्ति व पराक्रम दाखवी वर प्रसन्न होऊन म्हणाला—“अर्जुना तुझ्यासारखा धीर विलाकात दुर्लभ आहे. मी तुझ्या भक्तीवर प्रसन्न आहे आपले दिव्य अस्त्र तुला भेंट म्हणून देतो. याचा प्रयोग करण्यास तू समर्थ आहेस याचा प्रयोग करून तू खऱ्या पराभव करू शकशील” असे सांगून शंकर पार्वतीन स्वस्वरूपात अर्जुनास दर्शन दिले.

अर्जुनाने शंकराच्या वरणी मम्मक ठेवून वारवार क्षमाप्रार्थना केल्यावर शंकराने त्याला प्रेमाने उभे करून प्रेमालिखन दिले आणि म्हणाला—“अर्जुना! तू पूर्वजन्मी नर नावाचा एक ऋषी होतास. कित्येक हजार वर्षे तू व नारायण नावाच्या ऋषीनं वदिकाश्रमाले राहून तपश्चर्या केलीस. तुम्ही दोघांनी अनेक दुष्ट राक्षसांचा वध केलास आणि इंद्रपद निरापद केलेस. त्यावेळीं तुझ्या हातात ज घनुष्य होते तंच आता तुझ्या हातात आहे. माझ्या मार्गने तुझे पाजीव गुटलं व अजय्य बागा रिकवा झाला, पण तू एका वीराला सोबल तेच कळंब म्हणून तू आपल्या मनात जी

Full Screen 127 58 175

इच्छा असेल ती मागून घे मी ती पूर्ण करीन.”

“सदाशिव! मला बुद्धे भीष्म, द्रोण, कर्ण आणि दुर्भिनारसारख्या युद्ध वराचे लागणार आहे. त्यांना जिंकण्यासाठी मला पाशुपतास्त्र व ब्रह्मशिरोनामान्य देण्याची कृपा करावी.” अर्जुनाने विनंती केली.

शंकराने अर्जुनाने पाशुपातस्त्राचा उपयोग व परत घेण्याची रीति सांगून बिककून दिली. अर्जुनाचे गाडीचे धनुष्य आणि अक्षय्य तूणीर त्यांच्या पूर्व रूपान त्याचे त्याला परत दिले. त्यानंतर शंकर पावती अंतर्धान पावले.

अर्जुनाला अपूर्व शक्ति प्राप्त झाल्याबद्दल परमानंद झाला. त्याहून आतं झाला तो शंकरपार्वतीच्या दर्शनाचा शंकराच्या देह-स्पर्शाने त्याचा देहदेखील पवित्र झाला.

त्याच वेळी लोकपालक इंद्र यम, वरुण कुबेर आदिक संपत्तीक अर्जुनाकडे आले आणि आपली अम्त्र अर्जुनाला दिली. इंद्राने अर्जुनाला स्वर्गात यण्यास आग्रह केला आणि तेथे काळ्यावर त्याला अनेक दिव्यास्त्र दण्याचे वचन दिले. त्यानंतर सर्व लोकपालक अंतर्धान पावले.

थोडक्या वेळाने अर्जुनाला वज्र जगाद्या-साठी इंद्राचा रथ आला. मातली त्या रथाचे सारथ्य करीत होता तो म्हणाला—

पाठविला आहे, तो दरबारात देव, ऋषी, गंधर्व व अप्सरा समवेत बसून तुम्ही वाट पहात आहेत.

इंद्राच्या रथात वसण्याची योग्यता तर पाहीच नाही. तुम्हाला त्याचा स्पर्श करण्याची योग्यता पण आपल्यात नाही असे अर्जुनाला वाटले. परंतु इंद्राचा आदेश शिरसावद्य मानून अर्जुन रथात बसला.

रथ आकाशात उडू लागला आणि सिद्ध मार्गाने जाऊ लागला. वारं वार अर्जुनाला अनेक विमाने दिसली. त्यात स्वयं प्रकाशित असे ऋषी, वीरपति मिळालेले शूरवीर सिद्ध गंधर्वे अप्सरा हत्यादि होते. मातलीने त्या सर्वांविषयी माहिती अर्जुनाला दिली. थोड्याच वेळाने अर्जुनाला दूर अमरावती नगरी दिसू लागली. नगरीच्या प्रवेश-द्वारावर एक उंच गोपुर होते. ते पाहून अर्जुनाला फार आनंद झाला. नगरात प्रवेश केल्यावर उद्यानात व उपवनात स्वेच्छेने फिरत असलेल्या अप्सरा दिसत होत्या.

इंद्राच्या आज्ञेने सर्व देव अर्जुनाच्या स्वागतासाठी निघाले. गंधर्वे सिद्ध आणि अप्सरा सर्वांनी मंगलगान करून त्याच्या-वर गूढवृष्टि केली. नारदादि देवर्षींनी अर्जुनाला आशीर्वाद दिला. अर्जुन रथातून

उत्तम अशा थाराने सर्वे प्रकार पार करीत इंद्राच्या सुवर्मा नामक राजसभेत पोचला.

इंद्र उच्चासनावर बसलेला होता. त्याच्या वतुदिक गंधर्वादि त्याचा स्तोत्र पाठ करीत होते. वेदशास्त्र चालू होता. सिद्ध चारण मस्त विश्वदेव, अश्विन आदित्य, वसु, रुद्र, ब्रह्मर्षि, राजर्षि इत्यादि उपस्थित होते. इंद्राच्या आज्ञेवर श्वेतछत्र होते व अप्सरा चवरी हलकीत उभ्या होत्या. अर्जुनाने इंद्रासमोर जाऊन लवून नमस्कार केला. इंद्राने उठून अर्जुनाला प्रेमालिखन दिले आणि त्याला सिंहासनावर स्वतः जवळ बसवून घेतले. तो आपल्या

सुर मूलाकडे चारचार स्तंभकाने वहात होता. इंद्र व अर्जुन घोषांच्या मनोरंजनार्थ नारदाने श्रीणावादन केले, गंधर्वतुंबुरांनी गावन केले आणि अप्सरांनी नृत्य केले.

त्यानंतर इंद्राच्या आज्ञेने देवांनी अर्घ्ये पाद्यसेवा करून अर्जुनाला एका दिव्य विश्रामगृहात नेले. अर्जुनाने कित्येक दिवस स्वर्गात राहून दिव्यास्त्रांचा प्रयोग व ती परतविण्याची रीति अवगत करून घेतली.

त्या अवधीत अर्जुनाने इंद्राच्या सांगण्यावरून चित्रसेन गंधर्वाकडून देवांचे संगीत व नृत्य वा कला शिकून घेतल्या. अर्जुन स्वर्गात होता व त्याच्या सुखसीयी साठी व करमणुकीसाठी इंद्राने सर्व व्यवस्था करून

ठेवली होती. तेथे त्याचे रचने अपत्यही दुःखी मातेकडे आणि धनदास भोगात असलेल्या भावंडांकडे ओढ घेत होते.

इंद्राला असे वाटले की अर्जुनाचे मन उर्वशी वर वसले आहे. म्हणून चित्रसेनाला बोलावून तो म्हणाला—“तु माझ्या वतीने उर्वशीला अर्जुनाच्या सेवेला जायला सांग.” त्याप्रमाणे चित्रसेनाने उर्वशीला इंद्राची आज्ञा कळवून तिला अर्जुनाच्या सेवेला पाठविले. उर्वशीच्या मनात, अर्जुनाला प्रथम दरबारात पाहिले तेव्हापासूनच त्याच्या विषयी प्रेमाकुर रुजला होता. म्हणून इंद्राची आज्ञा मिळताच ती आनंदाने अर्जुनाच्या सेवेला हजर झाली. त्या दिवशी पौर्णिमेची रात्र होती.

उर्वशी सर्व अलंकार धारण करून अर्जुनाच्या विश्रामालयात आली तेव्हा तिचे रूप पाहून व तिने प्रवेश केल्याबरोबर जो सुगंध दरवळला त्यामुळे अर्जुन चकितच झाला. त्याने तिचे पाय धरले व म्हणाला—“हे देवी! तुझ्या आगमनाचे कारण काय आणि मी तुझी कोणत्या प्रकारे सेवा करू?”

परंतु उर्वशीच्या तोंडून तिच्या आगमनाचे कारण कळताच अर्जुनाने दोन्ही कानावर हात ठेवले व “शिव, शिव!” म्हणाला. थोडा वेळ थांबून अर्जुन तिला म्हणाला—“हे देवी! तू मला कुंवीमाते

समान, सची देवीसमान आहेस. आमचा मूळ पुत्र पुत्रवा याची तू पत्नी आहेस. तू मातेसमानच नव्हे तर बंधनातेसमान आहेस."

ते ऐकून उर्वशी म्हणाली—"हे सर्व मुलोकांच्या रीतीप्रमाणे झाले. पण आम्हाच्या देवलोकाची रीत निराळी आहे. म्हणून तू मनांतल्या या संवाकुशका काढून टाक."

अर्जुन म्हणाला—"माते! तुम्ही सर्व देवलोकातले देवदेवी आहां. तुम्ही जे कराल, त्यात चुक नाही. परंतु मी मनुष्य आहे, मर्त्यलोकातला आहे. आमचे नियम आम्हांला. तुम्हाने नीतिनियम आम्हांला मान्य होणार नाहीत. तू मला मातेसमान आहेस. म्हणून तू मला इतर दृष्टीने न पाहतां पुत्र म्हणून माझा स्वीकार कर."

निची मनोकामना पुरी होत नाही हे पाहून उर्वशीलां भवंकर राग आला. म्हणाली—"अर्जुना! मी देवलोकात असले तरी स्त्री आहे आणि स्वेच्छाचारिणी आहे. तुरुपावर माझे मन गेले आणि तू माझ्या

प्रेमाचा असा तिरस्कार करितोस. तू नपुंसक होशील असा शाप देते. तू नपुंसक होऊन स्वियांच्या संगतीस मुला मुल्य संगीतात मन लावून रहावे लागेल." असा शाप देऊन उर्वशी निघून गेली.

रात्रभर अर्जुनाचा डोळा लागला नाही. सकाळी उवाडल्यावर त्याने चित्रसेनाजवळ उर्वशीने दिलेल्या शापाची गोष्ट सांगितली. चित्रसेनाकडून इंद्राला सर्व वृत्त कळले. तो स्वतः अर्जुनाजवळ येऊन म्हणाला—"अर्जुना! तू इतका आत्मसंयमी असशील याची मला कल्पना देखील नव्हती. या दर्जाचा आत्मसंयम ऋषीमुनीत ही आढळून येत नाही. तुला उर्वशीच्या या शापाचे भय वाटण्याचे कारण नाही. तुम्हाला एक वर्ष अज्ञात वासात काढावा लागेल ना? तेव्हां या शापाचा फायदाच होईल. त्यानंतर उर्वशीच्या शापाचा प्रभाव नाहीसा होईल."

इंद्राने या खबरा अर्जुनाचे सांत्वन केल्यावर अर्जुन चित्रसेनाजवळ देवलोकांत अमण करीत किशक दिवस राहूदा.

शिवपुराण

[६]

वज्रं ब्रह्मदेवाकडून पुत्रप्राप्तीचा वर घेऊन घरी परत आला. त्यानंतर त्याची राणी वरांगी गरीबर झाली व नऊ महिने लोटल्यावर तिच्या पोटी एक मुलगा जन्मला. तो मुलगा जन्मल्याबरोबर सर्व पृथ्वी हावरली. चतुर्दिशाना वणवा वेटल्याचे दृश्य दिसू लागले. वाडले आली आणि जाडे पाळांमुळांसकट उपटून पडू लागली. हे सर्व प्रलयकाळाची चिन्हे समजून त्रिलोक घाबरून गेला.

वज्रांग व वरांगीने आपल्या मुलाचे नांव तारक ठेवले आणि त्याचे सर्व कोड कोतुक पुरवू लागली. तारक दिवसेंदिवस वाढत गेला आणि त्याला थोड्याच दिवसात पर्वताकार देह लाभला.

वरांगी एक दिवशी आपल्या लाडक्या मुलाला म्हणाली—"बाळ तारका! तू जगा-

देवाकडून त्रिलोक जिकण्यासाठी वर प्राप्त करून घे."

तारक ब्रह्मदेवाचे स्मरण तपश्चर्या करू लागला. त्याच्या घोर तपश्चर्येमुळे त्याच्या अंगातून उवाळा येऊ आगल्या आणि असे लागले की तो अग्नि त्रिलोकात पसरणार. वाट पाहून ते देव आणि ऋषी मुनी ब्रह्मदेवाकडे धावले म्हणाले—"देवाधिदेवा! आपण तारकाची तपश्चर्या बंद करून त्रिलोकाचे रक्षण करावे."

ब्रह्मदेव सरस्वतीसह तारकाला वर्षाव देऊन म्हणाला—"तारका! मी तुझ्या तपश्चर्येवर प्रसन्न आहे. वाहिजे ती वर मागून घे."

तारक ब्रह्मदेवाला प्रणाम करून म्हणाला—"देवा! मला त्रिलोक जिकण्यात यश येईल असा वर देण्याची कृपा करावी. शंकराच्या पोटी जन्मलेल्या मुलाशिवाय दुसऱ्या कोणा-

न्वाही हाती मला मरण येणार नाही, असा दुसरा एक वर द्यावा."

ब्रह्मदेवाने दोन्ही वर दिले आणि ब्रह्मलोकी प्रस्थान केले.

तारक आपली राजधानी शोणित नगर येथे येऊन पोचल्या आणि ब्रह्मदेवाकडून दोन्ही वर मिळाल्याचे आलेला व गुह्यवर्ग शुक्राचार्य यांना सांगून म्हणाला—“गुह्यवर्ग! आतां त्रिलोक जिंकण्यास प्रारंभ करण्यासाठी एक सुमूर्त सुचवा!”

शुक्राचार्यांनी सुचविलेल्या मुहूर्तावर तारक चतुरंग सेना घेऊन दिग्विजयाला निघाला. त्याने सरळ स्वर्गावर चाल केली आणि देवलोक जिंकला. त्यानंतर वरुणा

जिंकून त्याचा रथ व धोडे मावून घेतले आणि यमलोकावर स्वारी केली. अशातच हेने अष्ट दिग्गजांना जिंकले आणि त्यांच्याकडून अपार खंडणी वसूल करून आपल्या राजधानीला परत आला.

एक दिवशी नारद त्याच्या ब्रह्मनाला आला. तारकाने त्याचे सर्व प्रकार स्वागत केले आणि हात जोडून समोर उभा राहून म्हणाला—“हे देवर्ष! मी आपल्या आशीर्वादाने दिग्विजय केला आहे. पुढे काय करावे, आज्ञा करावी!”

नारद म्हणाला—“हे तारका! तू ब्रह्मदेवाकडून वर मिळवून दिग्विजय करू शकलास यात मोठेसे काय आहे? तुझा वध करण्याची शक्तिदेखील कोणाच्या बंगात नाही, स्त्री देखील त्या ब्रह्मदेवाचीच कृपा आहे. फक्त शंकराच्या पोटी जन्मलेला मुलगाच तुझा वध करू शकेल असा वर तू स्वतःच मागून घेतला आहेस. तेव्हा जेलस खोवून तू बैकुंठावर स्वारी करावीस असे मला काढते.”

कळीच्या नारदाने तो सल्ला देताच तारक बैकुंठावर चालून गेला. ब्रह्मदेवाचा वर त्याला मिळाला असल्याचे विष्णूला माहीत होते. त्याचा वध करणे आपल्याला शक्य नाही हे ओळखून त्याने सामोपचाराचे शोध घेतून तारकाचा परतवले.

सेवस ठेवून घेण्यास कबूल झाल्यामुळे खूप झाला. म्हणून तो पार्वतीला व तिच्या सखींना बरोबर घेऊन शंकर तपश्चर्या करीत होता तेथे आला व शंकराला नमस्कार करण्यास त्याने पार्वतीला व तिच्या सखींना सांगितले. तो शंकराला म्हणाला—“ब्रह्मो! माझ्या या अवोध मुलीकडून सेवेत काही अंतर झाले तर क्षमा करावी.” त्यानंतर पार्वतीला शंकराची सेवा कशी करावयाची हे मेनकेने समजावून सांगितले आणि ती पतीबरोबर बरी परतली.

त्या दिवसापासून पार्वती दररोज सकाळी उठून दुपारपर्यंत शंकराच्या सेवेला हजर राहू लागली. त्याला लागणारी फुले, फळे व पाणी आणून ठेवी आणि घरी परत येऊन तिने काय काय केले आपल्या आई-वडिलांना सांगू लागली.

शोणितपूरला भरत आल्यावर तारकासुर पुन्हा एकदा स्वर्गावर चालून गेला. आणि इंद्राच्या सिंहासनावर असून देवांकडून आपली सेवा करवू लागला. तो दिग्यालकांना फार नास देऊ लागला आणि ऋषी मुनींच्या यज्ञात विघ्न आणू लागला.

तेव्हा इंद्राला पुढे करून सर्व देव व ऋषी ब्रह्मदेवाकडे गेले व म्हणाले—“देवधि-

देवा! आपण तारकाचा वरदान दिले आणि त्याने त्रिलोकाला 'त्राहि त्राहि' करून सोडले आहे."

तेव्हा ब्रह्मदेवाने तारकाकडे जाऊन त्याला समजावून सांगितले की त्रिलोक जिंकण्याचे काम पुरे झाले आहे. पण इंद्रपद मिळविण्याचा वर तू मागितला नव्हतास, तेव्हा तू शोणितपूरला राहून आपल्या सर्व साम्राज्याचा चक्रवर्ति म्हणून राहण्यातच तुझे व तुझ्या साम्राज्याचे हित आहे. इंद्राला व इतर दिग्पालकांना त्यांच्या त्यांच्या राज्यात राज्य करू दे. ते तुझे मांडलिक आहेत. त्यांच्याशी वैर कां?

तारकाने ब्रह्मदेवाच्या सुचनेप्रमाणे स्वर्गाचे राज्य इंद्राला परत केले आणि कोणिसूरला येऊन तेथूनच त्रिलोकावर राज्य करू लागला. तो दररोज शंकराची आराधना नियमितपणे करू लागला.

इंद्राला स्वर्गाचे राज्य अशा तऱ्हेने पुन्हा परत मिळाले. पण हे तारकासुराच्या क्रपेने पिळगळे हे दुःख त्याच्या मनात सल्ल होतं. म्हणून त्याने एक दिवशी आपले गुरू बृहस्पति यांना बोलावून त्यांचा सल्ला घेतला. म्हणाला—“गुरुवर्य! मी त्रिलोकाचा अधिपति असून ही भाड्या जोक्यांवर सत्ता तारकासुराचा बंधू आहे, हे मला असह्य वाटत आहे. हा अपमान मिळून मी किती दिवस रहावयाचे? त्यापेक्षा मरण आलेलं बरे. आपल्याला माहीत नाही, असे काय आहे? तरी तारकासुराच्या बंधूचा काही तरी उपाय सुचविण्याची कृपा करावी.”

बृहस्पति म्हणाला—“माझ्या मते या आवर्तीत ब्रह्मदेवाचा सल्ला घेणे बरोबर

होईल. तारकासुराचा जन्मला व त्याच्याकडून मिळालेल्या वर प्राप्तीमुळेच तो अजब त्रिलोक चिक्कु शकला.”

बृहस्पतीच्या सल्ल्याप्रमाणे सर्व ब्रह्मदेवाकडे गेले व तारकाचा वध कसा होईल याविषयी त्यांचा सल्ला घेतला.

ब्रह्मदेव म्हणाला—“बाबा दे, शंकराच्या पोटी जन्मलेल्या व्यक्तींसेरीज कोणाच्या ही हाती त्याला मरण नाही. मीच त्याला तसा वर दिला आहे. सती मरण पावल्यावर शंकराला बेरास्य झाले व तो तपस्वर्था करू लागला. सतीनेच हिमवानाच्या पोटी जन्म घेतला आहे आणि शंकरालाच आपला पति मानून सेवा करीत आहे. तुम्ही शंकराचे मन पावतोकडे आकृष्ट होईल असे काही तरी करू शकल्यास आणि त्या दोघांचा विवाह होऊ शकल्यास शिवपार्वतीच्या पोटी जन्मलेला मुलगा तारकासुराचा वध करू शकेल.” असा सल्ला देऊन ब्रह्मदेवाने इंद्रदिवाना निरोप दिला.

११६. प्राचीन लेखक

इ. स. १८५० मध्ये प्राचीन वस्तूंचा ग्रंथ करव्यासाठी इंग्लिश देशात उत्खनन झाले त्या वेळी हे दारुविल्ले प्रकट झाले. ही प्रतिमा 'काबेपर' नामक एका प्राचीन लेखकाची असल्याचे सांगतात. काबेपर हा इजिप्त देशाच्या पांचव्या राजवंशाच्या कारकीर्दीत सुमारे ४,५०० वर्षांपूर्वी जिवित होता. त्या प्रतिमाच्या ठेळणातल्या मुक्त्या स्फटिकाच्या आणि पाषण्या तांब्याच्या आहेत.

